Zbornik sudske prakse

PRESUDA OPĆEG SUDA (četvrto vijeće)

16. rujna 2013.*

„Tržišno natjecanje – Zabranjeni sporazumi – Belgijsko, njemačko, francusko, talijansko, nizozemsko i austrijsko tržište kupaonske opreme – Odluka kojom se utvrđuje povreda članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u – Usklađivanje povećanja cijena i razmjena osjetljivih poslovnih informacija – Narušavanje tržišnog natjecanja – Dokaz – Izračun iznosa novčane kazne – Suradnja tijekom upravnog postupka – Obavijest iz 2002. o suradnji – Oslobađanje od novčanih kazni – Smanjenje iznosa novčane kazne – Značajna dodana vrijednost – Smjernice za izračun novčanih kazni iz 2006. – Načelo zabrane retroaktivnosti“

U predmetu T-380/10,

Wabco Europe, sa sjedištem u Bruxellesu (Belgija),

Wabco Austria GesmbH, sa sjedištem u Beču (Austrija),

Trane Inc., sa sjedištem u Piscatawayu, New Jersey (Sjedinjene Američke Države),

Ideal Standard Italia Srl, sa sjedištem u Milanu (Italija),

Ideal Standard GmbH, sa sjedištem u Bonnu (Njemačka),

koje zastupaju S. Völcker, F. Louis, A. Israel, N. Niejahr, odvjetnici, C. O'Daly, E. Batchelor, *solicitors* i F. Carlin, *barrister*,

tužitelji,

protiv

Europske komisije, koju zastupaju F. Castillo de la Torre, F. Ronkes Agerbeek i G. Koleva, agenti,

tuženik,

povodom zahtjeva za poništenje odluke Komisije C (2010) 4185 *final*, od 23. lipnja 2010., koja se odnosi na postupak primjene članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (predmet COMP/39092 – kupaonska oprema) u dijelu u kojem se ista odnosi na tužitelje te povodom zahtjeva za smanjenje iznosa novčanih kazni izrečenih tužiteljima,

OPĆI SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: I. Pelikánová, predsjednica, K. Jürimäe (izvjestiteljica) i M. van der Woude, suci,

tajnik: S. Spyropoulos, administratorica,

* Jezik postupka: engleski

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 27. ožujka 2012.,

donosi sljedeću

Presudu

Činjenična osnova spora

1 Europska komisija je odlukom C (2010) 4185 *final*, od 23. lipnja 2010., koja se odnosi na postupak primjene članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (predmet COMP/39092 – kupaonska oprema) (u daljnjem u tekstu: pobijana odluka), utvrdila postojanje povrede članka 101. stavka 1. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru (EGP) u sektoru kupaonske opreme. Sukladno predmetnoj odluci ta se povreda, u kojoj je sudjelovalo 17 poduzetnika, odvijala tijekom različitih razdoblja između 16. listopada 1992. i 9. studenoga 2004. u obliku niza protutržišnih sporazuma ili usklađenog djelovanja na području Belgije, Njemačke, Francuske, Italije, Nizozemske i Austrije (uvodne izjave 2. i 3. i članak 1. pobijane odluke).

2 Preciznije, Komisija je u pobijanoj odluci navela da je utvrđena povreda obuhvaćala: prvo, usklađivanje između različitih proizvođača kupaonske opreme godišnjih povećanja cijena i drugih elemenata određivanja cijena, u okviru redovitih sastanaka u nacionalnim stručnim udruženjima; drugo, određivanje ili usklađivanje cijena prilikom posebnih događaja, poput povećanja troškova sirovina, uvođenja eura te uvođenja naplate cestarine; i treće, otkrivanje i razmjenu osjetljivih poslovnih informacija (uvodne izjave 152. do 163. pobijane odluke). Također, Komisija je utvrdila da je određivanje cijena u sektoru kupaonske opreme slijedilo jednogodišnji ciklus. U tom smislu proizvođači su određivali cjenike koji su, u pravilu, ostajali na snazi godinu dana i služili kao osnova za poslovne odnose s trgovcima na veliko (uvodne izjave 152. do 163. pobijane odluke).

3 Pobijana odluka odnosi se na kupaonsku opremu iz jedne od sljedećih triju podskupina proizvoda: sanitarne armature, vrata za kade i dijelovi te sanitarna keramika (u daljnjem tekstu: tri podskupine proizvoda) (uvodne izjave 5. i 6. pobijane odluke).

4 American Standard Inc., koji je 2007. postao Trane Inc., američka je grupa koja proizvodi i prodaje sanitarnu keramiku i armature robne marke Ideal Standard. Djelovanje predmetne grupe u tom sektoru u Europi preuzeo je od 29. listopada 2001. American Standard Europe BVBA, koji je 2007. postao Wabco Europe BVBA. Ta grupa bila je potpuni vlasnik društava kćeri koja su djelovala u šest država članica Europske unije, odnosno: prvo, Ideal Standard GmbH i Ideal-Standard Produktions-GmbH u Njemačkoj; drugo, Ideal Standard SAS u Francuskoj; treće, Ideal Standard Italia Srl u Italiji; četvrto, od 2001., Metaalwarenfabriek Venlo BV, koji je 2005. postao Ideal Standard Nederland BV Europe, u Nizozemskoj; peto, Wabco Austria GesmbH, koji je 2007. prodan društvu Ideal Standard GmbH, u Austriji; i šesto, društvo kći posljednje navedenog u Belgiji (uvodne izjave 21. do 26. i 1043. do 1049. pobijane odluke).

5 Wabco Europe, Wabco Austria, Trane, Ideal Standard Italia i Ideal Standard u nastavku teksta naznačeni su, svi zajedno, kao „tužitelji“.

6 Masco Corp. i njegova društva kćeri, među kojima Hansgrohe AG, koji proizvodi sanitarne armature, i Hüppe GmbH, koji proizvodi vrata za kade, obavijestili su 15. srpnja 2004. Komisiju o postojanju zabranjenog sporazuma u sektoru kupaonske opreme te su zatražili oslobađanje od novčanih kazni na temelju Obavijesti Komisije o oslobađanju od kazni i smanjenju kazni u slučajevima kartela (SL 2002, C 45, str. 3., u daljnjem tekstu: Obavijest iz 2002. o suradnji) ili, podredno, smanjenje iznosa tih

novčanih kazni. Komisija je 2. ožujka 2005. donijela uvjetnu odluku o oslobađanju od novčanih kazni u korist Mascoa, na temelju točke 8. (a) i točke 15. Obavijesti iz 2002. o suradnji (uvodne izjave 126. do 128. pobijane odluke).

7 Dana 9. i 10. studenoga 2004. Komisija je, na temelju članka 20. stavka 4. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002., koja se odnosi na provedbu pravila tržišnog natjecanja predviđenu u člancima 101. UFEU-a i 102. UFEU-a (SL 2003, L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom, poglavlje 8., svezak 4., str. 165.) provela nenajavljene pretrage prostorija nekoliko trgovačkih društava i nacionalnih stručnih udruženja koja djeluju u sektoru kupaonske opreme (uvodna izjava 129. pobijane odluke).

8 Grohe Beteiligungs GmbH i njegova društva kćeri (dalje u tekstu: „Grohe“) kao i tužitelji zatražili su 15. odnosno 19. studenoga 2004. oslobađanje od novčanih kazni na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji ili, podredno, smanjenje njihova iznosa (uvodne izjave 131. i 132. pobijane odluke).

9 Između 15. studenoga 2005. i 16. svibnja 2006. Komisija je, na temelju članka 18. Uredbe br. 1/2003, uputila zahtjeve za pružanje informacija više trgovačkih društava i udruženjima koja djeluju u sektoru kupaonske opreme, uključujući i tužiteljima (uvodna izjava 133. pobijane odluke).

10 Roca SARL kao i Hansa Metallwerke AG i njegova društva kćeri zatražili su 17. odnosno 19. siječnja 2006. oslobađanje od novčanih kazni na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji ili, podredno, smanjenje njihova iznosa. Dana 20. siječnja 2006. Aloys Dornbracht GmbH & Co KG Armaturenfabrik (u daljnjem tekstu: Dornbracht) također je zatražio oslobađanje od novčanih kazni ili, podredno, smanjenje njihova iznosa.

11 Dana 26. ožujka 2007. Komisija je donijela Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku koja je bila dostavljena tužiteljima (uvodna izjava 139. pobijane odluke).

12 Od 12. do 14. studenoga 2007. održano je saslušanje na kojem su sudjelovali tužitelji (uvodna izjava 143. pobijane odluke).

13 Dana 9. srpnja 2009. Komisija je određenim društvima, uključujući tužiteljima, poslala dopis o utvrđenim činjenicama, skrećući im pozornost na određene dokaze na kojima je namjeravala temeljiti konačnu odluku (uvodne izjave 147. i 148. pobijane odluke).

14 Između 19. lipnja 2009. i 8. ožujka 2010. Komisija je uputila zahtjeve za pružanje dodatnih informacija, na temelju članka 18. Uredbe br. 1/2003, više trgovačkih društava, uključujući i tužiteljima (uvodne izjave 149. do 151. pobijane odluke).

15 Dana 23. lipnja 2010. Komisija je donijela pobijanu odluku.

16 U pobijanoj odluci Komisija je, kao prvo, smatrala da su djelovanja opisana gore pod točkom 2. bila dio globalnog plana koji je imao za cilj ograničiti tržišno natjecanje među adresatima predmetne odluke i da su predstavljala jedinstvenu i produženu povredu koja je obuhvaćala tri podskupine proizvoda iz točke 3. gore protežući se na područje Belgije, Njemačke, Francuske, Italije, Nizozemske i Austrije (uvodne izjave 778. i 793. pobijane odluke) (u daljnjem tekstu: utvrđena povreda). U tom smislu posebno je istaknula da su se navedena djelovanja odvijala po ponavljajućem obrascu koji se pokazao istim u šest država članica obuhvaćenih istragom Komisije (uvodne izjave 778. i 793. pobijane odluke). Također je istaknula postojanje nacionalnih strukovnih udruženja koja se odnose na sve tri podskupine proizvoda, koje je nazvala „koordinacijska tijela“, nacionalnih strukovnih udruženja čiji su se članovi bavili djelatnošću koja se odnosila na najmanje dvije od triju podskupina proizvoda, koje je nazvala „udruženja za više proizvoda“, kao i specijaliziranih udruženja čiji su se članovi bavili djelatnošću vezanom uz jednu od te tri podskupine proizvoda (uvodne izjave 796. i 798. pobijane odluke).

Naposljetku, utvrdila je postojanje jedne središnje skupine poduzetnika koja je sudjelovala u kartelu u različitim državama članicama i u okviru koordinacijskih tijela i udruženja za više proizvoda (uvodne izjave 796. i 797. pobijane odluke).

17 Komisija je glede tužiteljâ smatrala da su isti sudjelovali u povredama vezanim uz sanitarne armature i sanitarnu keramiku tijekom različitih razdoblja između 15. ožujka 1993. i 9. studenoga 2004. u Belgiji, Njemačkoj, Francuskoj, Italiji i Austriji. S druge strane, Komisija je naznačila da se isti ne mogu smatrati odgovornima za povredu počinjenu u Nizozemskoj s obzirom na to da je predmetna povreda na tom području okončana 1999., prije nego što su isti preuzeli, 2001., društvo koje je u njoj sudjelovalo. Komisija je utvrdila sudjelovanje tužiteljâ u jedinstvenoj povredi s obzirom na to da su mogli razumno predvidjeti da su se protutržišna djelovanja odvijala prije 2001. (uvodne izjave 853. do 856. pobijane odluke).

18 Kao drugo, odmjeravanje iznosa novčane kazne svakom poduzetniku Komisija je temeljila na Smjernicama o metodi za utvrđivanje kazni koje se propisuju u skladu s člankom 23. stavkom 2. (a) Uredbe br. 1/2003 (SL 2006, C 210, str. 2.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom, poglavlje 8., svezak 4., str. 58., u daljnjem tekstu: smjernice iz 2006.) (uvodna izjava 1184. pobijane odluke).

19 U članku 1. pobijane odluke Komisija nabraja poduzetnike koje kažnjava za povredu članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u, počevši od 1. siječnja 1994., zbog njihova sudjelovanja u kartelu u sektoru kupaonske opreme u Belgiji, Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Nizozemskoj i Austriji, za različita razdoblja između 16. listopada 1992. i 9. studenoga 2004.

20 Vezano uz tužitelje, u članku 1. stavku 1. točkama 3. do 5. pobijane odluke stoji:

„1. Sljedeći poduzetnici povrijedili su članak 101. UFEU-a i, počevši od 1. siječnja 1994., članak 53. Sporazuma o EGP-u sudjelujući, u navedenim razdobljima, u trajnom sporazumu ili usklađenom djelovanju u sektoru kupaonske opreme na području Njemačke, Austrije, Italije, Francuske, Belgije i Nizozemske:

[…]

3. Trane […], od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004.

4. W[abco] Europe […], od 29. listopada 2001. do 9. studenoga 2004., i W[abco] Austria […], od 21. srpnja 1994. do 9. studenoga 2004., Ideal Standard […], od 19. ožujka 2003. do 9. studenoga 2004., Ideal Standard Produktions […], od 30. listopada 2001. do 9. studenoga 2004., Ideal Standard [SAS], od 10. prosinca 2002. do 9. studenoga 2004., Ideal Standard Italia […], od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004.

5. Ideal Standard Nederland […], od 30. studenoga 1994. do 31. prosinca 1999.“ [neslužbeni prijevod]

21 U članku 2. pobijane odluke Komisija je izrekla novčane kazne poduzetnicima o kojima je riječ. Najviša novčana kazna je ona izrečena tužiteljima, a koja iznosi 326.091.196 eura. Vezano uz tužitelje, u članku 2. stavku 3. predmetne odluke stoji:

„Za povredu iz članka 1. izriču se sljedeće novčane kazne:

a) 259.066.294 eura za Trane […];

b) 44.995.552 eura […] solidarno za W[abco] Europe […] i Trane […];

c) 1.519.000 eura […] solidarno za W[abco] Austria […], W[abco] Europe […] i Trane […];

d) 0 eura […] solidarno za Ideal Standard [SAS], W[abco] Europe […] i Trane […];

e) 12.323.430 eura […] solidarno za Ideal Standard Italia […], W[abco] Europe […] i Trane […];

f) 5.575.920 eura […] solidarno za Ideal Standard […], W[abco] Europe […] i Trane […];

g) 0 eura […] solidarno za Ideal Standard Produktions […], W[abco] Europe […] i Trane […];

h) 2.611.000 eura […] solidarno za W[abco] Austria […] i Trane […];

i) 0 eura za Ideal Standard Nederland […]“

Postupak i zahtjevi stranaka

22 Ovaj postupak tužitelji su pokrenuli podnošenjem tužbe tajništvu Općeg suda 8. rujna 2010. Podneskom predanim tajništvu Općeg suda istog dana tužitelji su zatražili da se o predmetu odlučuje u ubrzanom postupku, na temelju članka 76.a Poslovnika Općeg suda.

23 Odlukom od 19. listopada 2010. Opći sud (četvrto vijeće) odbio je zahtjev tužitelja za odlučivanje o predmetu u ubrzanom postupku na temelju članka 76.a Poslovnika Općeg suda.

24 Na temelju izvještaja suca izvjestitelja Opći sud (četvrto vijeće) odlučio je otvoriti usmeni postupak i, u okviru mjera upravljanja postupkom iz članka 64. Poslovnika, pisanim putem postavio je pitanja strankama. Stranke su na ta pitanja odgovorile u dodijeljenom roku.

25 Stranke su na ročištu održanom 27. ožujka 2012. iznijele usmena izlaganja i odgovorile na pitanja koja je usmeno postavio Opći sud.

26 Tužitelji stoga zahtijevaju od Općeg suda da:

— djelomično poništi članak 2. stavak 3. pobijane odluke u dijelu u kojem su im izrečene novčane kazne i, po potrebi, članak 1. stavak 1. točke 3. i 4. spomenute odluke;

— smanji iznos izrečene im novčane kazne;

— naloži Komisiji snošenje troškova.

27 Komisija zahtijeva od Općeg suda da:

— odbije tužbu;

— naloži tužiteljima snošenje troškova.

O pravu

28 Najprije valja podsjetiti kako se sudski nadzor koji sud Unije vrši nad odlukama koje donosi Komisija za povrede prava tržišnog natjecanja temelji na nadzoru zakonitosti predviđenim člankom 263. UFEU-a, dopunjenom, kad je riječ o ovakvoj vrsti sudskog postupka, neograničenom nadležnošću koja se temelji na članku 31. Uredbe br. 1/2003, u vezi s člankom 261. UFEU-a (u tom smislu vidjeti presudu Suda od 8. prosinca 2011., Chalkor protiv Komisije, C-386/10 P, još neobjavljena u Zborniku, točke 53., 63. i 64.). Ta nadležnost ovlašćuje sud ne samo na puki nadzor zakonitosti sankcije, nego i na to da zamijeni utvrđenja Komisije svojim utvrđenjima i da potom, ovisno o slučaju, ukine, smanji ili

poveća izrečenu novčanu kaznu ili periodični penal (vidjeti presudu Suda od 8. prosinca 2011., KME i dr. protiv Komisije, C-272/09 P, još neobjavljena u Zborniku, točka 103. i navedenu sudsku praksu, vidjeti u tom smislu presudu Općeg suda od 5. listopada 2011., Romana Tabacchi protiv Komisije, T-11/06, Zb., str. II-6681., točka 265.).

29 S obzirom na sudsku praksu iznesenu u prethodnoj točci, u okviru nadzora zakonitosti pobijane odluke, valja najprije ispitati tužbeni zahtjev kojim tužitelji traže poništenje članaka 1. i 2. pobijane odluke u dijelu u kojem se spomenuti članci odnose na njih, a potom tužbeni zahtjev kojim isti traže da Opći sud, izvršavajući svoju neograničenu nadležnost, preinači novčane kazne koje je izrekla Komisija na način da ih smanji.

A – *Glavni tužbeni zahtjev kojim se traži djelomično poništenje pobijane odluke*

30 U prilog svojoj tužbi radi poništenja tužitelji ističu četiri tužbena razloga. Prvi tužbeni razlog temelji se na pogrešci u izračunu novčane kazne do koje je došlo zbog uzimanja u obzir vrijednosti njihovih prodaja sanitarne keramike u Italiji. Drugi tužbeni razlog temelji se na činjenici da Komisija prilikom izračuna iznosa novčane kazne nije uzela u obzir da im je, na temelju točke 23. (b) odobrila djelomično oslobađanje od novčanih kazni za povrede počinjene u Belgiji i Francuskoj. Treći tužbeni razlog temelji se na tome da je Komisija trebala uzeti u obzir činjenicu da su oni bili prvi koji su joj ponudili dokaze o značajnoj dodanoj vrijednosti u smislu Obavijesti iz 2002. o suradnji, slijedom čega je valjalo smanjiti iznos njihove novčane kazne za 50%, a ne 30%. Svojim četvrtim tužbenim razlogom ističu kako je Komisija povrijedila načelo zabrane retroaktivnosti primijenivši u predmetnom slučaju smjernice iz 2006.

1. *Prvi tužbeni razlog: pogreška pri izračunu novčane kazne zbog uzimanja u obzir vrijednosti prodaja sanitarne keramike tužiteljâ na talijanskom tržištu*

31 Tužitelji u bitnome tvrde da Komisija nije s dovoljnom izvjesnošću dokazala postojanje povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku prodavanu na talijanskom tržištu tijekom razdoblja od 11 godina i 7 mjeseci, odnosno od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004., kao niti, *a fortiori,* njihovo sudjelovanje u navedenoj povredi. U tom smislu podsjećaju kako je Komisija u uvodnoj izjavi 1140. pobijane odluke izračunala novčanu kaznu izrečenu svakom poduzetniku samo prema značajkama povrede koju je počinio pojedini poduzetnik odnosno prema području i podskupinama proizvoda te stvarnom trajanju njegova sudjelovanja u navedenoj povredi. Slijedom navedenog, ukupan iznos izrečene im novčane kazne valjalo bi umanjiti za 75%, što predstavlja umanjenje od približno 248 milijuna eura.

32 Komisija osporava predmetnu argumentaciju.

33 Potrebno je stoga ispitati je li Komisija s dovoljnom izvjesnošću dokazala sudjelovanje tužitelja u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku prodavanu na talijanskom tržištu, a koja se odvijala u razdoblju od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004.

a) Podsjetnik na sudsku praksu koja se odnosi na postojanje i dokaz povrede članka 101. stavka 1. UFEU-a.

34 Najprije, kada se radi o samom postojanju zabranjenog sporazuma, valja podsjetiti kako su, na temelju članka 101. stavka 2. UFEU-a zabranjeni i nespojivi s unutarnjim tržištem svi sporazumi među poduzetnicima, sve odluke udruženja poduzetnika i sva usklađena djelovanja koja mogu utjecati na trgovinu među državama članicama i koja imaju za cilj ili učinak sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja na unutarnjem tržištu.

35 Da bi postojao sporazum u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a, dovoljno je da su poduzetnici o kojima je riječ izrazili svoju zajedničku volju za djelovanjem na tržištu na određeni način (presude Općeg suda od 17. prosinca 1991., Hercules Chemicals protiv Komisije, T-7/89, Zb., str. II-1711., točka 256., i od 20. ožujka 2002., HFB Holding i dr. protiv Komisije, T-9/99, Zb., str. II-1487., točka 199.).

36 Može se smatrati da je sporazum u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a zaključen onda kada postoji opća suglasnost volje o samom principu ograničenja tržišnog natjecanja, iako se o određenim elementima planiranog ograničenja i dalje pregovara (vidjeti u tom smislu presudu HFB Holding i dr. protiv Komisije, točka 35. *supra*, točke 151. do 157. i 206.).

37 Pojam usklađenog djelovanja odnosi se na oblik usklađivanja između poduzetnika koji, iako nije došao do stadija realizacije sporazuma u pravom smislu riječi, namjerno nadomješta stvarnu suradnju između istih čime ugrožava tržišno natjecanje (presude Suda od 8. srpnja 1999., Komisija protiv Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Zb., str. I-4125., točka 115., i Hüls protiv Komisije, C-199/92 P, Zb., str. I-4287., točka 158.).

38 U tom smislu, članku 101. stavku 1. UFEU-a protivno je svako izravno ili neizravno stupanje u kontakt gospodarskih subjekata koje je takve naravi da utječe na postupanje stvarnog ili potencijalnog konkurenta na tržištu ili otkriva takvom konkurentu postupanje na tržištu za koje se gospodarski subjekt odlučio ili koje razmatra usvojiti, ukoliko takav kontakt ima za cilj ili posljedicu ograničenje tržišnog natjecanja (vidjeti u tom smislu presudu Komisija protiv Anic Partecipazioni, točka 37. *supra*, točke 116. i 117.).

39 Razmjena informacija protivna je pravilima tržišnog natjecanja Unije ukoliko umanjuje ili uklanja stupanj neizvjesnosti u djelovanju tržišta o kojem je riječ, što dovodi do ograničenja tržišnog natjecanja između poduzetnika (vidjeti u tom smislu presudu Suda od 2. listopada 2003., Thyssen Stahl protiv Komisije, C-194/99 P, Zb., str. I-10821., točku 81. i navedenu sudsku praksu).

40 Naime, otkrivanje osjetljivih informacija uklanja neizvjesnost vezanu uz buduće postupanje konkurenta te također, izravno ili neizravno, utječe na strategiju adresata tih informacija (vidjeti u tom smislu presudu Suda od 23. studenoga 2006., Asnef-Equifax i Administración del Estado, C-238/05, Zb., str. I-11125., točka 51., i navedenu sudsku praksu). Svaki gospodarski subjekt stoga mora autonomno odrediti politiku poslovanja koju namjerava voditi u okviru unutarnjeg tržišta kao i uvjete koje namjerava pružiti svojim strankama (vidjeti presudu Thyssen Stahl protiv Komisije, točka 39. *supra*, točka 82., i navedenu sudsku praksu).

41 Iako taj zahtjev za autonomijom ne isključuje pravo gospodarskih subjekata da se na razuman način prilagode utvrđenom ili očekivanom postupanju svojih konkurenata, strogo mu je protivan svaki izravan ili neizravan kontakt između takvih subjekata koji ima za cilj ili posljedicu uspostavu uvjeta tržišnog natjecanja koji ne odgovaraju normalnim uvjetima tržišta o kojem je riječ, vodeći računa o prirodi proizvoda ili pruženih usluga, veličini i broju poduzetnika kao i o veličini spomenutog tržišta (vidjeti presudu Thyssen Stahl protiv Komisije, točka 39. *supra*, točka 83., i navedenu sudsku praksu).

42 Zatim, po pitanju dokazivanja povrede članka 101. stavka 1. UFEU-a, valja podsjetiti kako, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, Komisija mora dokazati povredu koju utvrđuje te ponuditi dokaze koji mogu, s dovoljnim stupnjem izvjesnosti, dokazati postojanje činjenica koje čine povredu (vidjeti u tom smislu presude Suda od 17. prosinca 1998., Baustahlgewebe protiv Komisije, C-185/95 P, Zb., str. I-8417., točka 58., i Komisija protiv Anic Partecipazioni, točka 37. *supra*, točka 86.).

43 Nadalje, prilikom odlučivanja o tužbenom zahtjevu kojim se traži poništenje odluke Komisije kojom je utvrđeno postojanje povrede pravila tržišnog natjecanja i kojom se izriču novčane kazne adresatima, sud Unije nadzire isključivo zakonitost pobijanog akta i stoga ne može zamijeniti utvrđenja Komisije vlastitim utvrđenjima (vidjeti u tom smislu presudu Općeg suda od 8. srpnja 2004., JFE Engineering i dr. protiv Komisije, T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00, Zb., str. II-2501., točka 174.).

44 Uloga suda pri odlučivanju o tužbi radi poništenja podnesenoj protiv odluke Komisije kojom se utvrđuje postojanje povrede pravila tržišnog natjecanja i kojom se izriču novčane kazne adresatima jest da utvrdi jesu li dokazi na koje se Komisija poziva dostatni kako bi se utvrdilo postojanje navedene povrede (vidjeti, u tom smislu, presudu Općeg suda od 20. travnja 1999., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr. protiv Komisije, nazvanu „PVC II“, T-305/94 do T-307/94, T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 i T-335/94, Zb., str. II-931., točka 891.).

45 Možebitnu dvojbu suda valja riješiti u korist poduzetnika koji je adresat odluke kojom se utvrđuje povreda (vidjeti u tom smislu presudu Suda od 14. veljače 1978., United Brands i United Brands Continentaal protiv Komisije, 27/76, Zb., str. 207., točka 265.). Opći sud stoga ne smije utvrditi da je Komisija s dovoljnom izvjesnošću dokazala povredu o kojoj je riječ ukoliko je i dalje u dvojbi o tom pitanju (vidjeti u tom smislu presudu JFE Engineering i dr. protiv Komisije, točka 43. *supra*, točka 177.).

46 Naime, u konkretnom slučaju potrebno je voditi računa o presumpciji nedužnosti koja proizlazi iz članka 47. Povelje o temeljnim pravima Europske unije, proglašene 7. prosinca 2000. u Nici (SL 2010, C 83, str. 1.), kojoj je člankom 6. stavkom 1. UEU-a priznata ista pravna snaga kao i Ugovorima (vidjeti, u tom smislu, presudu Suda od 22. studenoga 2011., KHS, C-214/10, još neobjavljena u Zborniku, točka 37.). Imajući u vidu prirodu povreda u pitanju kao i prirodu i stupanj ozbiljnosti zapriječenih sankcija, presumpcija nedužnosti primjenjuje se osobito na postupke vezane uz povrede pravila tržišnog natjecanja koja vrijede za poduzetnike i koja mogu dovesti do izricanja novčanih kazni ili periodičnih penala (vidjeti, u tom smislu, presude Suda Hüls protiv Komisije, točka 37. *supra*, točke 149. i 150., i od 8. srpnja 1999., Montecatini protiv Komisije, C-235/92 P, Zb., str. I-4539., točke 175. i 176.; Europski sud za ljudska prava, presude Öztürk od 21. veljače 1984., serija A br. 73, i Lutz od 25. kolovoza 1987., serija A br. 123).

47 Komisija treba ponuditi precizne i suglasne dokaze za uspostavu čvrstog uvjerenja da je povreda počinjena (vidjeti u tom smislu presude Suda od 31. ožujka 1993., Ahlström Osakeyhtiö i dr. protiv Komisije, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 i C-125/85 do C-129/85, Zb., str. I-1307., točka 127.; presudu Općeg suda od 6. srpnja 2000., Volkswagen protiv Komisije, T-62/98, Zb., str. II-2707., točke 43. i 72.).

48 Međutim, važno je naglasiti kako nije nužno da svaki od dokaza na koje se poziva Komisija ispunjava te kriterije u odnosu na svaki element povrede. Dovoljno je da krug indicija na koje se poziva institucija, globalno gledajući, odgovara tim zahtjevima (vidjeti, u tom smislu, presudu PVC II, točku 44. *supra*, točke 768. do 778., posebno točku 777., potvrđenu od strane Suda povodom žalbe u pogledu upravo tog pitanja, u presudi od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr. protiv Komisije, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, Zb., str. I-8375., točke 513. do 523.).

49 Nadalje, imajući u vidu općepoznatu narav zabrane protutržišnih sporazuma, ne može se zahtijevati od Komisije da podnese dokumente koji izričito dokazuju kontakte gospodarskih subjekata o kojima je riječ. Eventualni nepotpuni i sporadični dokazi kojima Komisija raspolaže moraju biti takvi da ih se, u svakom slučaju, može dopuniti zaključcima koji omogućavaju rekonstrukciju relevantnih okolnosti. O postojanju protutržišnog djelovanja ili sporazuma može se stoga zaključiti iz određenog broja podudarnosti i indicija koji, promatrani kao cjelina, mogu tvoriti dokaz povrede pravila tržišnog natjecanja, u nedostatku drugog dosljednog objašnjenja (vidjeti u tom smislu presude Suda od 7. siječnja 2004., Aalborg Portland i dr. protiv Komisije, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P,

C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, Zb., str. I-123., točke 55. do 57.; presudu Općeg suda od 27. rujna 2006., Dresdner Bank i dr. protiv Komisije, T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP i T-61/02 OP, Zb., str. II-3567., točke 64. i 65.).

50 U pogledu dokaza koje je moguće predložiti u svrhu utvrđivanja povrede članka 101. UFEU-e i članka 53. Sporazuma o EGP-u, načelo koje prevladava u pravu Unije jest načelo slobodne ocjene dokaza (vidjeti, u tom smislu, presudu Općeg suda od 8. srpnja 2004., Dalmine protiv Komisije, T-50/00, Zb., str. II-2395., točka 72.).

51 Slijedom navedenog, možebitno nepostojanje dokumentiranih dokaza relevantno je samo u okviru cjelokupne procjene dokazne snage svih dokaza na koje se poziva Komisija. S druge strane, to nepostojanje dokumentiranih dokaza samo po sebi ne daje za pravo poduzetniku o kojem je riječ da pobija tvrdnje Komisije davanjem drugačije verzije činjenica. To je moguće samo u slučaju kada dokazi koje je ponudila Komisija ne dokazuju postojanje povrede na nedvojben način i bez potrebe za tumačenjem (vidjeti, u tom smislu, presudu Općeg suda od 12. rujna 2007., Coats Holdings i Coats protiv Komisije, T-36/05, neobjavljena u Zborniku, točka 74.).

52 Jedini kriterij relevantan za ocjenu dokazne snage različitih podnesenih dokaza je njihova vjerodostojnost (presuda Dalmine protiv Komisije, točka 50. *supra*, točka 72.).

53 Nadalje, Komisija treba dokazati i trajanje povrede, s obzirom na to da ono čini konstitutivni element pojma povrede u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a. U tom pogledu primjenjuju se načela spomenuta gore u točkama 40. i 50. (vidjeti, u tom smislu, presudu Suda od 21. rujna 2006., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied protiv Komisije, C-105/04 P, *Recueil*, str. I-8725., točke 95. i 96.). Također, u nedostatku dokaza na temelju kojih se može neposredno utvrditi trajanje povrede Komisija se mora pozvati barem na dokaze činjenica koje su vremenski dovoljno blizu kako bi se moglo razumno zaključiti da se predmetna povreda kontinuirano odvijala između dvaju određenih datuma (vidjeti presudu Općeg suda od 16. studenoga 2006., Peróxidos Orgánicos protiv Komisije, T-120/04, Zb., str. II-4441., točka 51., i navedenu sudsku praksu).

54 Naposljetku, sudska praksa navedena gore u točkama 35. do 53. po analogiji se primjenjuje i na članak 53. stavak 1. Sporazuma o EGP-u.

b) Prikaz utvrđenja na temelju kojih je Komisija u pobijanoj odluci odlučila kazniti tužitelje zbog njihova sudjelovanja u povredi u Italiji

55 U pobijanoj odluci Komisija je iznijela tri temeljna utvrđenja glede sudjelovanja tužitelja u kartelu koji se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji.

56 Prvo, tužitelji su, kao što su to priznali u svom zahtjevu za oslobađanje na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji, od početka devedesetih do 1995. ili 1996. sudjelovali u Italiji u nezakonitim raspravama o sanitarnoj keramici, u okviru udruženja Federceramica koje su sačinjavali proizvođači predmetnih proizvoda. Međutim, s obzirom na to da su se predmetne rasprave odvijale prije datuma početka povrede za koju je Komisija kaznila tužitelje, odnosno prije 15. ožujka 1993., Komisija je predmetne rasprave uzela u obzir isključivo kao „pokazatelje općeg obrasca postupanja određenih proizvođača ([tužitelji] i Pozzi Ginorija [SpA]) koji su također sudjelovali u protutržišnim djelovanjima u okviru [stručnih udruženja za više proizvoda] Euroitalije“ počevši od 15. ožujka 1993. (vidjeti uvodnu izjavu 409. pobijane odluke i pripadajuće bilješke br. 501 do 505).

57 Drugo, od 15. ožujka 1993. do 15. listopada 2004., točnih datuma koje je Komisija uzela u obzir pri utvrđivanju trajanja povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji, tužitelji su sudjelovali na sastancima na kojima su se usklađivala povećanja cijena sanitarne keramike i armatura u okviru

Euroitalije. O sanitarnoj keramici raspravljalo se na isti način i tijekom istih sastanaka na kojima se raspravljalo o sanitarnim armaturama, i to o povećanju redovnih cijena kao i o drugim pitanjima vezanim uz cijene, poput minimalne cijene i visine popusta, a što proizlazi iz bilježaka sa sastanaka Euroitalije održanih 9. srpnja 1993., 12. ožujka 1996., 31. siječnja 1997., 15. listopada 1999., 21. siječnja 2000. i 14. veljače 2003. (vidjeti uvodne izjave 411. do 460. pobijane odluke i bilješke br. 506 do 580 predmetne odluke kao i njene priloge 6. i 7. koji se odnose na datume sastanaka Euroitalije i grupe Michelangelo).

58 Treće, od 12. ožujka 1996. do 25. srpnja 2003. tužitelji su sudjelovali na sastancima unutar Michelangela na kojima se, kao i na onima organiziranim unutar Euroitalije, raspravljalo o cijenama sanitarne keramike, a što proizlazi iz bilježaka sa sastanaka održanih 12. svibnja i 20. srpnja 2000. (vidjeti uvodne izjave 411. do 460. pobijane odluke i bilješke br. 506 do 580 predmetne odluke kao i njene priloge 6. i 7. koji se odnose na datume sastanaka Euroitalije i Michelangela).

c) Ocjena dokaza na koje se Komisija oslanja pri dokazivanju povrede vezane uz sanitarnu keramiku u Italiji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004.

59 Tužitelji ističu da iako su, kao što su to priznali u upravnom postupku, sudjelovali u povredi koja se odnosi na sanitarne armature u Italiji, Komisija iz navedenog svejedno nije mogla osnovano zaključiti da su sudjelovali u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku na tom području zbog nedostatka dovoljnih dokaza za utvrđenje takve povrede.

60 Komisija se protivi tim tvrdnjama ističući, s jedne strane, da izostanak osporavanja od strane tužitelja tijekom upravnog postupka predstavlja dodatni dokaz njihova sudjelovanja u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji, a s druge strane da je s dovoljnom izvjesnošću dokazala njihovo sudjelovanje u takvoj povredi.

61 Potrebno je najprije ispitati je li točno, kako to tvrdi Komisija, da tužitelji nisu osporavali svoje sudjelovanje u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku, a potom ispitati je li Komisija ponudila dostatne dokaze za izvođenje zaključka o sudjelovanju tužitelja u predmetnoj povredi.

Osporavanje postojanja povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004., od strane tužiteljâ u upravnom postupku

62 Najprije valja podsjetiti da, u skladu sa sudskom praksom, iako izričito ili prešutno priznanje činjeničnih ili pravnih pitanja od strane poduzetnika tijekom upravnog postupka pred Komisijom može predstavljati dodatni dokaz prilikom utvrđenja osnovanosti pravnog sredstva, isto ne smije ograničiti samo pravo na pokretanje postupka pred Općim sudom koje pripada fizičkoj ili pravnoj osobi na temelju članka 263. četvrtog podstavka UFEU-a (presuda Suda od 1. srpnja 2010., Knauf Gips protiv Komisije, C-407/08 P, Zb., str. I-6375., točka 90.).

63 Stoga valja ispitati je li u Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, na koju se Komisija jedino poziva u prilog svojoj argumentaciji, ista držala da su tužitelji sudjelovali u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji i, potom, je li točno, kao što Komisija tvrdi, da tužitelji u odgovoru na predmetnu obavijest te činjenice nisu osporili.

64 Najprije valja istaknuti da, u točci 256. Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, Komisija drži da je od 1990. do 2004. na talijanskom tržištu postojao redovni sustav razmjene informacija o povećanjima cijena između proizvođača kupaonske opreme. Komisija je dodala da su se poduzetnici o kojima je riječ susretali „na sastancima Euroitalije i Michelangela te da su raspravljali o cijenama također i na sastancima Federceramice i Anime“. U točci 257. predmetne obavijesti Komisija pojašnjava kako su se „razmjene cjenika, podataka o povećanjima cijena i drugih informacija na talijanskom tržištu“ sanitarne keramike održavale tijekom sastanaka Federceramice. Glede toga uputila

je, u bilješci 592. spomenute obavijesti, na zahtjev tužiteljâ za smanjenje iznosa njihove novčane kazne. Nadalje, u točci 260. predmetne obavijesti pojašnjeno je da su tužitelji u tom zahtjevu istaknuli da su sastanci koji su se održavali unutar Federceramice okončani 1995. ili 1996. U točkama 259. i od 261. do 277. predmetne obavijesti Komisija opisuje povećanja cijena o kojima se raspravljalo na sastancima Euroitalije i Michelangela.

65 Iz utvrđenja navedenih gore u točci 64. proizlazi da, iako iz Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku jasno proizlazi da je Komisija smatrala da je u Italiji, od 1990. do 2004., postojao kartel u sektoru kupaonske opreme, postojanje kartela koji bi se odnosio posebno na sanitarnu keramiku spomenula je samo u vezi s protutržišnim raspravama koje su se održavale unutar Federceramice od 1990. do 1995. ili 1996., kao što su je obavijestili tužitelji u svom zahtjevu podnesenom na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji.

66 Nadalje, s jedne strane, tužitelji u točci 138. svojih očitovanja u odgovoru na Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku izričito navode kako se sve tvrdnje Komisije iz predmetne obavijesti koje se odnose na kartel na talijanskom tržištu sanitarne keramike temelje na njihovom zahtjevu za korištenje Obavijesti iz 2002. o suradnji i da, ukoliko bi predmetni podaci bili izdvojeni iz spisa, Komisija više ne bi mogla kazniti povredu u tom smislu. Iz navedenog razloga tužitelji također ističu kako bi im u pogledu kartela o kojem je riječ trebao biti odobreno oslobađanje od novčane kazne.

67 S druge strane, u točci 3.1 očitovanja tužiteljâ u odgovoru na Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku isti pojašnjavaju da se sve tvrdnje iz predmetne obavijesti vezane uz usklađivanje povećanja cijena za sanitarnu keramiku odnose na sastanke koji su se održavali unutar Federceramice i da se, unatoč činjenici da predmetna obavijest govori o redovnom usklađivanju povećanja cijena u okviru Euroitalije, unutar tog udruženja nisu održavale rasprave o sanitarnoj keramici. Tužitelji navode kako su oni bili jedini proizvođači sanitarne keramike unutar tog udruženja, ali da u istome nisu bili prisutni u tom svojstvu. Pojašnjavaju da su raspravljali o informacijama vezanim uz sanitarne armature i da su samo „usput“ spomenuli način na koji se „stvari odvijaju“ u sektoru sanitarne keramike te da predmet tih zapažanja nije bio protutržišne naravi.

68 Slijedom navedenog, iz očitovanja tužiteljâ u odgovoru na Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku nedvojbeno proizlazi da su, s jedne strane, isti priznali svoje sudjelovanje u kartelu u sektoru sanitarne keramike u Italiji samo u pogledu razmjene informacija koja se odvijala unutar udruženja Federceramica, od 1990. do 1995. ili 1996., o čemu su i sami obavijestili Komisiju u svom zahtjevu za korištenje Obavijesti iz 2002. o suradnji. S druge strane, izričito su osporili svako sudjelovanje u kartelu u vezi sa sanitarnom keramikom u okviru Euroitalije. Nadalje, iako, kao što to navodi Komisija u svojim podnescima, tužitelji nisu osporili svoje sudjelovanje na sastancima Michelangela, ipak valja utvrditi da je Komisija u točci 277. Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku samo nabrojala datume sastanaka Michelangela i spomenula tko su bili sudionici istih, a da nije naznačila točan predmet rasprava koje su se odvijale na predmetnim sastancima i jesu li se, osobito, predmetne rasprave odnosile na sanitarnu keramiku.

69 S obzirom na utvrđenja iz točaka 64. do 68. ove presude, valja utvrditi da su, suprotno tvrdnjama Komisije, tužitelji osporili svoje sudjelovanje u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku, navodno počinjenoj u Italiji od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004., u okviru Euroitalije i Michelangela. Iz njihovih očitovanja u odgovoru na Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku proizlazi da su smatrali da, iako su priznali svoje sudjelovanje u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku unutar Federceramice između 1990. i 1995. ili 1996., naprotiv nisu sudjelovali ni u kakvoj povredi vezanoj uz sanitarnu keramiku na tom području, ponajmanje unutar Euroitalije.

70 Slijedom navedenog, ne može se prihvatiti argument Komisije izložen gore u točci 60., prema kojem bi Opći sud trebao, sukladno sudskoj praksi navedenoj gore u točci 62., kao „dodatni dokaz“ uzeti u obzir da tužitelji u upravnom postupku nisu osporavali postojanje kartela u vezi sa sanitarnom keramikom u Italiji.

Dokazi koji su u pobijanoj odluci osnova za utvrđenje postojanja povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004.

71 Tužitelji ističu dva temeljna prigovora kojima osporavaju postojanje povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku navodno počinjene u Italiji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004.

72 Prvim prigovorom tužitelji tvrde da iz rasprava održanih u okviru Euroitalije i Michelangela nije bilo moguće izvesti zaključak o postojanju kartela. Prvo, tvrde da je Komisija propustila utvrditi na koji način su tužitelji narušili tržišno natjecanje na tržištu sanitarne keramike dok su, s jedne strane, bili jedini proizvođač te podskupine proizvoda koji je sudjelovao na sastancima Euroitalije, a s druge strane, u većini slučajeva, i jedini proizvođač predmetne podskupine koji je sudjelovao na sastancima Michelangela. Drugo, u svakom slučaju, informacije o sanitarnoj keramici prenesene na sastancima Euroitalije i Michelangela nisu protutržišne naravi.

73 Drugim prigovorom tužitelji ističu kako Komisija na osnovi njihova sudjelovanja na sastancima Federceramice nije mogla utemeljiti svoje utvrđenje postojanja povrede. Prvo, s obzirom na to da Komisija u pobijanoj odluci nije formalno sankcionirala tužitelje za to postupanje, presumpcija nedužnosti sprječava Komisiju da, na osnovi njihova sudjelovanja u Federceramici, zaključuje da su sudjelovali u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Euroitaliji i Michelangelu. Drugo, Komisija svoje utvrđenje postojanja povrede u okviru Euroitalije i Michelangela ne može utemeljiti na njihovu sudjelovanju na sastancima Federceramice pa im ne može, slijedom navedenog, izreći novčanu kaznu, jer bi to predstavljalo povredu točke 23. (b), zadnja rečenica Obavijesti iz 2002. o suradnji.

74 Komisija osporava predmetnu argumentaciju.

75 Najprije, valja istaknuti da je, kako to proizlazi iz prikaza utvrđenja Komisije iz pobijane odluke (vidjeti gore točke 55. do 58.), ista smatrala da su tužitelji sudjelovali u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji iz razloga njihova sudjelovanja na sastancima Euroitalije i Michelangela, ali ne na onima Federceramice. Nadalje, nesporno je da su, s jedne strane, tužitelji unutar Euroitalije, od 15. ožujka 1993. do najmanje 2001. bili jedini poduzetnik koji je proizvodio sanitarnu keramiku i armature, dok je ostalih osam poduzetnika sudionika na sastancima predmetnog udruženja proizvodilo samo sanitarnu keramiku (vidjeti tablicu u prilogu 6. pobijane odluke). S druge strane, unutar Michelangela, u kojem su se sastanci odvijali od 12. ožujka 1996. do 25. srpnja 2003., tužitelji su sudjelovali samo na sedam sastanaka, između 8. srpnja 1998. i 9. ožujka 2001., na kojima je također bio prisutan još jedan proizvođač sanitarne keramike, odnosno Pozzi Ginori (vidjeti tablicu u prilogu 7. pobijane odluke).

76 S obzirom na utvrđenja izložena gore u točci 75., valja najprije ispitati je li Komisija mogla valjano zaključiti da su tužitelji povrijedili članak 101. stavak 1. UFEU-a, s obzirom na to da su, s jedne strane, u okviru Euroitalije bili jedini proizvođač sanitarne keramike koji je sudjelovao na svim sastancima tog udruženja, od 15. ožujka 1993. do, najmanje, 2001. [odnosno do trenutka kad je poduzetnika Grohe kupio Sanitec Europe Oy (dalje u tekstu: „Sanitec“), koji je bio vlasnik Pozzi Ginorija), i s druge strane, u okviru Michelangela, bili jedini proizvođač sanitarne keramike koji je sudjelovao na sastancima koji su se održavali od 12. ožujka 1996. do 8. srpnja 1998. i od 9. ožujka 2001. do 25. srpnja 2003. Zatim, valja ispitati je li Komisija ponudila dovoljno dokaza o postojanju povrede vezane uz sanitarnu keramiku, imajući u vidu, s jedne strane, sedam sastanaka Michelangela na kojima su sudjelovali tužitelji, a koji su se održavali u razdoblju od 8. srpnja 1998. do 9. ožujka 2001. i na kojima je također bio prisutan još jedan proizvođač sanitarne keramike, tj. Pozzi Ginori, i, s druge strane, četrnaest sastanaka Euroitalije, koji su se održavali u razdoblju od 9. ožujka 2001. do 15. listopada 2004., na kojima su sudjelovali tužitelji, a bio je prisutan i Grohe koji je pripadao Sanitecu.

– Dokaz postojanja kartela koji se odnosi na sanitarnu keramiku u okviru Euroitalije i Michelangela, glede sastanaka na kojima su tužitelji bili jedini poduzetnik koji proizvodi predmetne artikle

77 Valja ispitati je li Komisija ispravno zaključila da su tužitelji, u okviru Euroitalije i Michelangela, sudjelovali u sporazumu između poduzetnika koji je imao za cilj ili posljedicu narušiti tržišno natjecanje na talijanskom tržištu sanitarne keramike, tijekom razdoblja u kojem su od sudionika sastanaka bili jedini poduzetnik koji je proizvodio sanitarnu keramiku, dok su svi ostali poduzetnici bili proizvođači sanitarnih armatura.

78 Iz sudske prakse navedene gore u točkama 35. do 41. proizlazi da davanje osjetljivih poslovnih informacija, poput razmjene budućih cijena, kada su iste upućene jednom ili više konkurentskih poduzetnika ima protutržišni učinak utoliko što se time mijenja autonomija postupanja na tržištu poduzetnika o kojima je riječ. U slučaju postojanja takve prakse među konkurentima, Komisija ne mora dokazati njen protutržišni učinak na tržište o kojem je riječ ukoliko je praksa takve naravi da može, imajući u vidu pravni i gospodarski kontekst iste, spriječiti, ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu (vidjeti u tom smislu presudu Suda od 4. lipnja 2009., T-Mobile Netherlands i dr., C-8/08, *Recueil*, str. I-4529., točka 31.).

79 S druge strane, ne može se pretpostaviti da sporazum ili usklađeno djelovanje poduzetnika koje se sastoji u razmjeni poslovnih informacija koje jesu osjetljive, ali se odnose na proizvod koji se prodaje na tržištu na kojem spomenuti poduzetnici nisu konkurenti, ima protutržišni cilj ili posljedicu na tom tržištu. Naime, praksa kojom poduzetnik koji djeluje na dva odvojena tržišta proizvoda, svom konkurentu na prvom tržištu prenosi osjetljive poslovne informacije o drugom tržištu, na kojem ti konkurenti nisu prisutni, u načelu ne može utjecati na tržišno natjecanje na tom drugom tržištu.

80 U ovom slučaju valja utvrditi da je, kao odgovor na očitovanja tužiteljâ na Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, Komisija u pobijanoj odluci istaknula dva razloga u prilog postojanju kartela u vezi sa sanitarnom keramikom u okviru Euroitalije i Michelangela, unatoč činjenici da su bili jedini poduzetnik čija se djelatnost odnosila na sanitarnu keramiku, a koje je sudjelovalo na sastancima tih udruženja.

81 Prvo, u bilješci br. 587. pobijane odluke Komisija je najprije navela, s jedne strane, da su informacije glede sanitarne keramike koje su prenosili tužitelji predstavljale osjetljive poslovne informacije s obzirom na to da su se ticale povećanja cijena i drugih elemenata cijena, poput minimalne cijene i popusta. S druge strane, navela je da su razmijenjene informacije glede sanitarne keramike bile „slične i u cijelosti podudarne odgovarajućim informacijama vezanim uz sanitarne armature razmijenjenim na istim sastancima.“ Slijedom navedenog, Komisija drži da nema mjesta „razlikovanju [sanitarnih armatura i sanitarne keramike] u pogledu cilja poduzetnika prilikom priopćavanja tih informacija (osobito ako se uzme u obzir razina podrobnosti i opći kontekst rasprava na tim sastancima)“. Komisija predmetne tvrdnje dopunjuje u bilješci br. 1779 pobijane odluke, navodeći kako podrobnost i kontekst rasprava „nedvojbeno ukazuju na protutržišno postupanje tužitelja“.

82 Valja međutim utvrditi da nijedan od razloga izloženih gore u točci 81. ne dokazuje da je djelovanje o kojem je riječ imalo za cilj ili posljedicu narušiti tržišno natjecanje na tržištu sanitarne keramike.

83 Naime Komisija, s jedne strane, ne ističe ni jednu tvrdnju ili dokaz kojim bi se moglo utvrditi da je, u ovom konkretnom slučaju, tržišno natjecanje na tržištu sanitarne keramike moglo biti ugroženo činjenicom da su tužitelji proizvođačima sanitarnih armatura otkrivali osjetljive poslovne informacije.

84 S druge strane, činjenica da postoji sličnost glede vrste i načina razmjene informacija priopćenih u okviru Euroitalije nije dovoljna kako bi se utvrdilo da je davanje informacija o cijenama sanitarne keramike proizvođačima sanitarnih armatura narušilo tržišno natjecanje na tržištu sanitarne keramike. Glede toga valja istaknuti da Komisija u pobijanoj odluci nije utvrdila da su proizvođači sanitarnih

armatura dobivene informacije prenosili tužiteljevim konkurentima na tržištu sanitarne keramike, na način da bi se moglo utvrditi ili predmnijevati postojanje učinka na tržišno natjecanje na tržištu sanitarne keramike.

85 Drugo, u bilješci br. 587 pobijane odluke Komisija također smatra, ali samo uzgredno, da priopćenje povećanja cijena od strane tužitelja u okviru Euroitalije, glede sanitarne keramike „nije ništa neuobičajeno, imajući u vidu vodeći položaj koji je poduzetnik imao u tom segmentu tržišta u Italiji (njegovi udjeli bili su znatno veći od udjela njegovih najbližih konkurenata) i njegov interes za održavanje razboritog i cjelovitog pristupa određivanju cijena tih proizvoda (kako sanitarne keramike tako i sanitarnih armatura)“.

86 U tom pogledu valja istaknuti kako, s jedne strane, činjenica da su tužitelji raspolagali jednim važnim dijelom tržišta sanitarne keramike ne utječe na činjenicu da Komisija u pobijanoj odluci nije dokazala da je otkrivanje osjetljivih poslovnih informacija o sanitarnoj keramici proizvođačima sanitarnih armatura moglo utjecati na tržišno natjecanje na tržištu predmetnih artikala.

87 S druge strane, iako su tužitelji, kako to smatra Komisija, doista imali interes za primjenu „razboritog i cjelovitog pristupa“ određivanja svojih cijena cjelokupne sanitarne keramike i armatura koje su prodavali, takvo utvrđenje nije dovoljno kako bi se dokazalo postojanje narušavanja tržišnog natjecanja na tržištu sanitarne keramike. Naime, iako se iz najave, u okviru Euroitalije, budućih povećanja cijena tužiteljâ na tržištu sanitarne keramike, može utvrditi da su proizvođači kupaonske opreme imali interes za usklađivanje svog postupanja, Komisija nije dokazala da bi takvo djelovanje od strane tužiteljâ imalo za cilj ili posljedicu umanjiti ili ukloniti stupanj neizvjesnosti u djelovanju tržišta sanitarne keramike.

88 U takvim okolnostima valja ocijeniti da je Komisija počinila pogrešku pri utvrđivanju zaključivši da su tužitelji, unutar Euroitalije i Michelangela, tijekom čitavog razdoblja u kojem su bili jedini poduzetnik proizvođač sanitarne keramike koji je bio prisutan u spomenuta dva udruženja sudjelovali u povredi vezanoj uz sanitarnu keramiku u Italiji.

89 Šest argumenata koje je iznijela Komisija ne pobijaju utvrđenje iz točke 88. gore.

90 Prvo, Komisija je u svojim podnescima i u odgovoru na pitanja Općeg suda postavljena na raspravi navela da činjenica da su tužitelji bili jedini proizvođač sanitarne keramike unutar Euroitalije nije bila od utjecaja na utvrđenje njihova sudjelovanja u povredi, budući da su nezakonita djelovanja o kojima je riječ bila dio jedinstvene povrede. Upućuje na uvodne izjave 845. i 846. pobijane odluke, prema kojima su tri podskupine proizvoda „komplementarne“, što tužitelji u svojim podnescima nisu osporili. Također ističe da je postojao interes svih proizvođača za jedinstveni nastup po pitanju povećanja cijena.

91 U tom pogledu, najprije valja utvrditi da nije sporno da otkrivanje osjetljivih poslovnih informacija o sanitarnoj keramici u Italiji proizvođačima sanitarnih armatura predstavlja takvo postupanje tužitelja koje može osnažiti kartel na tržištu sanitarnih armatura iz razloga koje je iznijela Komisija, a koji su izloženi gore u točci 87. Međutim, na temelju postupanja svejedno nije moguće utvrditi da su zbog toga izmijenjeni uvjeti na tržištu sanitarne keramike.

92 Nadalje, važno je istaknuti da, suprotno argumentima Komisije iz odgovora na pitanja Općeg suda na raspravi, prema kojima ista nije bila obvezna dokazati postojanje narušavanja tržišnog natjecanja koje bi proizlazilo iz svakog sastanka udruženja, s obzirom na to da je sanitarna keramika pripadala u podskupine proizvoda obuhvaćenih jedinstvenom povredom, takva kvalifikacija ne oslobađa Komisiju obveze dokazivanja postojanja narušavanja tržišnog natjecanja u odnosu na svaku od tri podskupine proizvoda obuhvaćenih tom povredom. Naime, iako u slučaju kada sporazumi i usklađena djelovanja koji, makar se odnosili na različita dobra, usluge ili područja, čine dio jednog sveobuhvatnog plana koji poduzetnici ciljano provode u svrhu ostvarenja jedinstvenog protutržišnog cilja (vidjeti, u tom smislu, presudu Aalborg Portland i dr. protiv Komisije, točka 49. *supra*, točke 258. i 260., i presudu

Općeg suda od 8. srpnja 2008., Lafarge protiv Komisije, T-54/03, još neobjavljena u Zborniku, točka 482.), postoji jedinstvena povreda, utvrđenje postojanja jedne takve povrede ne uklanja preduvjet koji se odnosi na postojanje narušavanja tržišnog natjecanja koje pogađa svako od tržišta proizvoda koji su obuhvaćeni jedinstvenom povredom.

93 Drugo, valja odbiti argument Komisije prema kojem iz dokaza koji se tiču kartela u Njemačkoj proizlazi da su proizvođači sanitarnih armatura u Italiji „uzimali u obzir povredu koja se odnosi na sanitarnu keramiku“ i da su sastanci Michelangela okupljali brojne proizvođače koji nisu djelovali na tržištu sanitarne keramike. Naime, s jedne strane, taj argument Komisije ne pobija nego potvrđuje utvrđenje iz točke 87. ove presude, prema kojem je praksa najavljivanja povećanja cijena sanitarne keramike proizvođačima sanitarnih armatura od strane tužitelja zapravo pridonosila dobrom funkcioniranju kartela vezanog uz sanitarne armature. S druge strane, iz tog argumenta se ni u kojem slučaju ne može utvrditi postojanje narušavanja tržišnog natjecanja na tržištu sanitarne keramike.

94 Treće, argument Komisije da tužitelji nisu objasnili iz kojih bi drugih prihvatljivih razloga, osim postojanja kartela, davali osjetljive poslovne informacije o sanitarnoj keramici u okviru Euroitalije, ukoliko je otkrivanje predmetnih informacija bilo nevažno ili irelevantno, bespredmetan je. S jedne strane, taj argument Komisije nije takav da bi se iz njega moglo utvrditi postojanje kartela u vezi sanitarne keramike, u nedostatku objektivnih elemenata pomoću kojih bi se mogao utvrditi protutržišni cilj ili posljedica djelovanja o kojima je riječ na spomenuto tržište. S druge strane, sukladno sudskoj praksi navedenoj gore u točci 47., Komisija treba dokazati da su ispunjeni uvjeti povrede članka 101. UFEU-a, a što u ovom slučaju nije učinila.

95 Četvrto, valja odbiti kao bespredmetan argument Komisije prema kojem su, kako to proizlazi iz uvodne izjave 410. i bilješke br. 504 pobijane odluke u kojoj je spomenut zapisnik sa sastanka Federceramice pod nazivom 386/93 PMG/ed, tužitelji 5. srpnja 1993., u okviru tog udruženja raspravljali o povećanjima cijena sanitarne keramike prije nego što su predmetna povećanja cijena spomenuli na sastanku Euroitalije koji se održao nekoliko dana kasnije. Najprije valja utvrditi da se iz tužiteljevih rasprava o cijenama, koje su vodili sa svojim konkurentima u okviru Federceramice nekoliko dana prije održavanja sastanka Euroitalije, može zaključiti da je postojao kartel u pogledu sanitarne keramike unutar Federceramice, ali ne i da su se nezakonite rasprave održavale u okviru Euroitalije. Nadalje, dokazi nezakonitih djelovanja unutar Federceramice se svakako, kao što je to navela Komisija u uvodnoj izjavi 409. pobijane odluke, „odnose na razdoblje koje je prethodilo onome na koje se odnosi [pobijana] odluka (1993.-2004.)“. Slijedom navedenog, iako su, kako to i Komisija navodi u spomenutoj uvodnoj izjavi, ti dokazi „pokazatelji općeg obrasca postupanja određenih proizvođača“ od 1990. do 1993., iz istih se ipak ne može utvrditi postojanje povrede tijekom kasnijih sastanaka unutar Euroitalije na kojima su tužitelji bili jedini proizvođač sanitarne keramike.

96 Slijedom navedenog, Komisija u prilog svog utvrđenja postojanja povrede vezane uz sanitarnu keramiku u Italiji ne može valjano isticati postojanje nezakonitih rasprava unutar Federceramice.

97 U tom pogledu važno je istaknuti da presude Općeg suda od 16. lipnja 2011., Heineken Nederland i Heineken protiv Komisije (T-240/07, Zb., str. II-3355., točka 212.), od 5. listopada 2011., Transcatab protiv Komisije (T-39/06, još neobjavljena u Zborniku, točke 381. i 382.), i od 22. ožujka 2012., Slovak Telekom protiv Komisije (T-458/09 i T-171/10, točka 51.), na koje se Komisija pozvala na raspravi, ne mogu pobiti utvrđenje iz prethodne točke. Naime, ni u jednoj od tih presuda Opći sud nije smatrao da je Komisija mogla zamijeniti dokaz postojanja povrede u okviru jednog određenog udruženja tijekom jednog određenog razdoblja dokazom protutržišnih djelovanja koja su se odvijala u ranijem razdoblju u okviru nekog drugog strukovnog udruženja, a koje razdoblje je Komisija k tome izričito isključila iz utvrđenja postojanja povrede.

98 Peto, Komisija drži da nije bila obvezna dokazati da su se između konkurenata održavale nezakonite rasprave. Naime, Komisija u tom pogledu tvrdi da je Opći sud, u svojoj presudi od 28. travnja 2010., Gütermann i Zwicky protiv Komisije (T-456/05 i T-457/05,Zb., str. II-1443., točka 53.), smatrao da u slučaju jedinstvene povrede za oslobođenje od odgovornosti nije dovoljno da poduzetnik ne djeluje na tržištu o kojem je riječ.

99 U tom pogledu valja utvrditi kako je, u točci 53. presude Gütermann i Zwicky protiv Komisije, točka 98. *supra*, Opći sud ocijenio da se može smatrati da je poduzetnik prekršio zabranu predviđenu člankom 101. stavkom 1. UFEU-a u slučaju kada je postupanje istog, usklađeno s postupanjem ostalih poduzetnika, imalo za cilj ograničiti tržišno natjecanje na određenom relevantnom tržištu u okviru unutarnjeg tržišta, a da to nužno ne pretpostavlja da je samo taj poduzetnik aktivan na spomenutom relevantnom tržištu. Slijedom navedenog, iz načela koje je Opći sud uspostavio u toj presudi proizlazi da je, u konkretnom slučaju, Komisija mogla valjano utvrditi da je praksa najavljivanja budućih povećanja cijena proizvođačima sanitarnih armatura od strane tužitelja olakšavala djelovanje kartela na tržištu sanitarnih armatura iako isti nisu djelovali na tom tržištu. S druge strane, predmetno načelo nipošto ne utječe na utvrđenje iz točke 82. gore, prema kojem Komisija nije utvrdila da je praksa najavljivanja cijena od strane tužitelja poduzetnicima koji im nisu bili konkurenti na tržištu sanitarne keramike imala za cilj ili posljedicu narušavanje tržišnog natjecanja na tom tržištu.

100 Šesto, Komisija ističe da su, otkrivanjem osjetljivih poslovnih informacija o sanitarnoj keramici, tužitelji umirili proizvođače sanitarnih armatura priopćavajući im da će se cijene sanitarne keramike u Italiji također povećati. Tvrdi, u tom pogledu, da, prema presudi Općeg suda od 24. ožujka 2011., Comap protiv Komisije (T-377/06, Zb., str. II-1115., točka 70.), nije potrebno da razmjena osjetljivih poslovnih informacija bude uzajamna kako bi narušila načelo autonomnog djelovanja na tržištu.

101 Dovoljno je utvrditi da na temelju činjenice, da Komisija u okviru utvrđivanja postojanja kartela ne mora dokazati uzajamnost razmjene osjetljivih poslovnih informacija između dvaju konkurentskih poduzetnika, nije moguće izvesti zaključak da je razmjena takvih informacija između nekonkurenata takve prirode da bi mogla prouzročiti narušavanje tržišnog natjecanja na tržištu sanitarne keramike.

102 S obzirom na sveukupna gornja razmatranja valja utvrditi da je Komisija pogrešno zaključila o postojanju kartela koji se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji, u okviru Euroitalije, u čitavom razdoblju od 15. ožujka 1993. do 2001. godine i, u okviru Michelangela, tijekom razdoblja izvan onog između 8. srpnja 1998. i 9. ožujka 2001.

103 Prigovor tužiteljâ u tom pogledu valja stoga prihvatiti.

– Dokaz postojanja kartela u vezi sanitarne keramike u okviru Euroitalije i Michelangela, glede sastanaka na kojima su pored tužitelja bili prisutni i ostali proizvođači spomenutih artikala

104 Tužitelji najprije tvrde, s jedne strane, da su bili jedini proizvođač sanitarne keramike prisutan na svim sastancima Euroitalije i, s druge strane, na većini sastanaka Michelangela. Nadalje, u svojoj replici tužitelji ističu, kao odgovor na argumente Komisije, da u pobijanoj odluci nije navedena činjenica da su ostali proizvođači sanitarne keramike sudjelovali na sastancima Euroitalije. Naposljetku, ističu i činjenicu kako je drugi proizvođač sanitarne keramike, tj. Pozzi-Ginori, sudjelovao s njima na sastancima Michelangela samo od ožujka 2000. do ožujka 2001.

105 Komisija osporava predmetnu argumentaciju. Kako ista tvrdi, s jedne strane, u okviru Euroitalije, tužitelji nisu bili jedini proizvođač sanitarne keramike. Naime, kako to proizlazi iz odluke Komisije COMP/M.2397 – BC Funds/Sanitec (SL 2001, C 207, str. 9.), Grohe je 2001. kupljen od strane Saniteca, koji je također bio vlasnik i Pozzi Ginorija, proizvođača sanitarne keramike. S obzirom na navedeno, Grohe je bio dio Saniteca koji je u smislu prava tržišnog natjecanja bio poduzetnik i

proizvodio kako sanitarnu keramiku tako i sanitarne armature te bio član Euroitalije. S druge strane, Pozzi Ginori, koji je također pripadao Sanitecu, sudjelovao je na sastancima unutar Michelangela između 8. srpnja 1998. i 9. ožujka 2001., na kojima su također bili prisutni tužitelji.

106 U konkretnom slučaju, valja ispitati je li Komisija s dovoljnom izvjesnošću dokazala postojanje kartela vezanog uz sanitarnu keramiku, imajući u vidu, najprije, prisutnost Grohea u okviru Euroitalije, a potom Pozzi Ginorija u okviru Michelangela.

107 Najprije, prije razmatranja pitanja je li točno, kako to tvrde tužitelji, da Komisija nije s dovoljnom izvjesnošću dokazala postojanje kartela vezanog uz sanitarnu keramiku u okviru Euroitalije, valja ispitati je li Komisija ispunila svoju obvezu obrazloženja predviđenu člankom 293. UFEU-a, a kako to također tvrde tužitelji u odgovoru na argumente Komisije. Naime, valja podsjetiti da se, prema ustaljenoj sudskoj praksi, obrazloženje odluke mora nalaziti u samoj odluci te se naknadna obrazloženja Komisije, osim u iznimnim okolnostima, ne mogu uzeti u obzir (presude Općeg suda od 2. srpnja 1992. Dansk Pelsdyravlerforening protiv Komisije, T-61/89, Zb., str. II-1931., točka 131.; od 14. svibnja 1998., Buchmann protiv Komisije, T-295/94, Zb., str. II-813., točka 171., i od 15. rujna 1998., European Night Services i dr. protiv Komisije, T-374/94, T-375/94, T-384/94 i T-388/94, Zb., str. II-3141., točka 95.). Iz toga proizlazi da odluka mora biti dostatna sama po sebi i da njeno obrazloženje ne može proizlaziti iz naknadno danih pisanih ili usmenih obrazloženja, kada je odluka o kojoj je riječ već predmet postupka pred sudom Unije (vidjeti presudu Općeg suda od 15. lipnja 2005., Corsica Ferries France protiv Komisije, T-349/03, Zb., str. II-2197., točka 287. i navedenu sudsku praksu).

108 U konkretnom slučaju, valja istaknuti da, kako to tvrde tužitelji, Komisija nije, ni u Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku ni u pobijanoj odluci, utvrdila da je, s jedne strane, Grohe zajedno sa Sanitecom tvorio jedinstvenog poduzetnika u smislu prava tržišnog natjecanja, a, s druge strane, da osjetljive poslovne informacije o sanitarnoj keramici koje su tužitelji davali unutar Euroitalije nisu bile upućene samo proizvođačima sanitarnih armatura, nego također još najmanje jednom drugom proizvođaču sanitarne keramike. Naime, dva razloga koja je Komisija iznijela u pobijanoj odluci i koji su izloženi u točkama 81. i 85. ove presude nisu u vezi s činjenicom da je još najmanje jedan drugi sudionik Euroitalije pripadao grupi poduzetnika koja je bila konkurent tužitelja na tržištu sanitarne keramike.

109 Slijedom navedenog, Komisija ne može valjano zamijeniti obrazloženje dano u pobijanoj odluci odvojenim obrazloženjem danim u okviru svojih podnesaka kako bi potkrijepila svoj zaključak prema kojem su tužitelji sudjelovali u povredi koja se odnosi na sanitarnu keramiku u okviru Euroitalije.

110 Glede toga, Komisija tvrdi da, u skladu s presudom Suda od 14. srpnja 1972., Imperial Chemical Industries protiv Komisije (48/69, Zb., str. 619., točka 145.), može isticati postojeće veze između Saniteca i Grohea u svrhu pobijanja argumenata koje tužitelji ističu pred Općim sudom, a kojima osporavaju postojanje povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku. Međutim, predmetna tvrdnja nije osnovana. Naime, u točci 145. navedene presude, Sud je utvrdio da Komisija nije bila obvezna u svojim odlukama izložiti sve argumente na koje bi se potom mogla pozvati pri osporavanju razloga nezakonitosti istaknutih protiv njenih akata. Međutim, činjenica da Komisija ne može predvidjeti u svojim odlukama sve argumente kojima bi se mogao braniti neki poduzetnik ne znači da ona može, protivno sudskoj praksi izloženoj u točci 107. ove presude, zamijeniti obrazloženja iz pobijane odluke novim razlozima iznesenim u podnescima tijekom postupka pred Općim sudom.

111 Nadalje, iz istog razloga kao onog izloženog gore u točci 110., Komisija ne može isticati, prvi put u stadiju postupka pred Općim sudom, da su postojali nezakoniti bilateralni kontakti između tužiteljâ i Grohea, kako bi potkrijepila svoju tvrdnju o održavanju nezakonitih rasprava između konkurenata.

112 Slijedom navedenog, valja utvrditi da pobijana odluka nije u dostatnoj mjeri obrazložena. Naime, obrazloženje pobijane odluke nije omogućavalo tužiteljima da saznaju razloge zbog kojih je Komisija smatrala da su rasprave u okviru Euroitalije koje su se odnosile na prodaju sanitarne keramike na

talijanskom području bile takve prirode da bi mogle narušiti tržišno natjecanje na tom tržištu. Tužitelji stoga nisu bili u mogućnosti uspješno zastupati svoja prava. U takvim okolnostima nema mjesta odlučivanju o prigovoru tužiteljâ prema kojem Komisija nije s dovoljnom izvjesnošću dokazala protutržišna djelovanja u tom okviru.

113 Nadalje, po pitanju sastanaka Michelangela, valja istaknuti da nije sporno da je, s jedne strane, Pozzi Ginori osim tužitelja bio jedini proizvođač sanitarne keramike koji je bio dio tog udruženja i da su, s druge strane, kako to proizlazi iz priloga 7. pobijane odluke, tužitelji sudjelovali samo na sedam sastanaka na kojima je također bio prisutan Pozzi Ginori, i to 8. srpnja 1998., 14. svibnja 1999., 16. ožujka, 12. svibnja, 20. srpnja i 26. listopada 2000. te 9. ožujka 2001. Slijedom navedenog, Komisija je o postojanju razmjene osjetljivih poslovnih informacija u vezi sa sastancima koji su se održavali u okviru Michelangela mogla zaključiti samo iz tog razdoblja u kojem su ta dva poduzetnika sudjelovala na spomenutim sastancima. Naime, važno je istaknuti da Komisija u pobijanoj odluci nije ni naznačila niti je u svojim podnescima tvrdila da su se razmjene informacija o kojima je riječ odvijale izvan održavanja sastanaka Michelangela i, osobito, da bi tužitelji izravno prenosili spomenute informacije Pozzi Ginoriju izvan okvira sastanaka Michelangela.

114 U takvim okolnostima valja ispitati jesu li, samo u pogledu sastanaka od 8. srpnja 1998., 14. svibnja 1999., 16. ožujka, 12. svibnja, 20. srpnja i 26. listopada 2000. te 9. ožujka 2001., dokazi koje je prikupila Komisija dovoljni za utvrđenje postojanja povrede i sudjelovanja tužitelja u toj povredi.

115 Prvo, valja istaknuti da Komisija u pobijanoj odluci izričito spominje to da su tužitelji otkrivali osjetljive poslovne informacije o sanitarnoj keramici samo u pogledu dvaju sastanaka, od 16. ožujka i od 12. svibnja 2000. (vidjeti uvodnu izjavu 439. pobijane odluke), kao i sastanka od 20. srpnja 2000. (vidjeti uvodnu izjavu 441. spomenute odluke). S druge strane, ne spominje nikakvu nezakonitu raspravu koja bi se odnosila posebno na sanitarnu keramiku glede četiriju preostalih sastanaka: od 8. srpnja 1998. (vidjeti uvodnu izjavu 430. pobijane odluke), 14. svibnja 1999. (vidjeti uvodnu izjavu 435. pobijane odluke), 26. listopada 2000. (vidjeti uvodnu izjavu 442. spomenute odluke) i 9. ožujka 2001. (vidjeti uvodnu izjavu 445. pobijane odluke.)

116 Drugo, po pitanju dvaju sastanaka od 8. srpnja 1998. i od 14. svibnja 1999., najprije valja istaknuti da Komisija, ni u uvodnim izjavama 430. i 435. pobijane odluke ni u svojim podnescima, ne spominje činjenicu da bi tužitelji na ta dva sastanka priopćili buduća povećanja svojih cijena. Iz dokumenata spomenutih u bilješkama br. 533 i 538 pobijane odluke koji se odnose na dva gore spomenuta sastanka, a koje je Komisija predala Općem sudu u odgovoru na mjere upravljanja postupkom koje joj je uputio Opći sud, proizlazi, naprotiv, da su jedina buduća povećanja cijena o kojima se raspravljalo na spomenutim sastancima bila ona koja je najavio Hansa Metallwerke, koji nije proizvodio sanitarnu keramiku.

117 Nadalje, po pitanju sastanka od 16. ožujka 2000., valja utvrditi da, suprotno onome što Komisija navodi u uvodnoj izjavi 439. pobijane odluke, iz zapisnika predmetnog sastanka koji je sastavio Grohe ne proizlazi da su tužitelji razmijenili osjetljive poslovne informacije u pogledu sanitarne keramike. Naime, spominje se samo povećanje prodaje tužiteljâ od oko 12%, bez preciziranja odnosi li se taj postotak povećanja na sanitarne armature, sanitarnu keramiku ili na oboje. Međutim, na temelju usporedbe sa svim ostalim zapisnicima sa sastanaka koji izričito spominju činjenicu da su se razmijenjene informacije odnosile na sanitarnu keramiku, a ne na sanitarne armature, valja istaknuti da se iz zapisnika sa sastanka od 16. ožujka 2000. ne može utvrditi da su se rasprave odnosile na sanitarnu keramiku.

118 Nadalje, glede sastanaka od 12. svibnja, 20. srpnja i 26. listopada 2000., valja istaknuti da, kao što je to Komisija navela u uvodnim izjavama 439. do 442. i 445. pobijane odluke, iz zapisnika koje je sastavio Grohe proizlazi da su tužitelji na tri predmetna sastanka davali osjetljive poslovne informacije koje su se odnosile posebno na sanitarnu keramiku.

119 Naime, iz zapisnikâ spomenutih u prethodnoj točci proizlazi da su tužitelji obavijestili sudionike sastanaka Michelangela, među kojima i njihovog konkurenta Pozzi Ginorija, o povećanju cijene od 3% na tržištu sanitarne keramike na sastanku od 16. ožujka 2000. Ta obavijest o povećanju cijena bila je potvrđena na sastanku od 20. srpnja 2000., utoliko što je tamo bilo ponovljeno da će do predmetnog povećanja doći 1. rujna ili najkasnije do kraja godine. Nadalje, iz zapisnika koji se odnosi na taj zadnje navedeni sastanak proizlazi da je Pozzi Ginori najavio da će povećanje od 4 ili 5% kataloških cijena sanitarne keramike biti objavljeno na sajmu u Cersaieu i da će se početi primjenjivati od 1. siječnja 2001. Naposljetku, u pogledu sastanka od 26. listopada 2000., zapisnici Grohea potvrđuju da su tužitelji obavijestili ostale sudionike, uključujući Pozzi Ginorija, o svom povećanju cijene od 3% za sanitarnu keramiku. U vezi s tim, činjenica da iz spomenutih dokumenata ne proizlazi jasno je li predmetno povećanje već bilo provedeno ili je započelo 1. siječnja 2001. nije od utjecaja na utvrđenje da se povećanje o kojem je riječ ticalo budućih povećanja cijena.

120 Naposljetku, po pitanju sastanka od 9. ožujka 2001., iz zapisnika Grohea proizlazi da, kako je to naznačila Komisija na raspravi u odgovoru na pitanja Općeg suda, poduzetnici prisutni na tom sastanku nisu razmijenili postotke povećanja svojih cijena već svojih prodaja u veljači 2001. Komisija pak u pobijanoj odluci nije smatrala da su takve razmjene predstavljale povredu članka 101. stavka 1. UFEU-a. Naime, kako to proizlazi iz uvodne izjave 492. pobijane odluke, Komisija je povredu u Italiji utvrdila samo na temelju postojanja usklađivanja povećanja cijena.

121 Imajući u vidu prethodna utvrđenja, valja zaključiti da je Komisija ispravno smatrala da su razmjene informacija koje su se odvijale tijekom triju sastanaka od 12. svibnja, 20. srpnja i 26. listopada 2000., a koje su se sastojale u najavi budućih povećanja cijena od, za tužitelje 3% a za Pozzi Ginori 4,5%, predstavljale protutržišno djelovanje u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a, kao što je to Komisija ispravno navela u uvodnoj izjavi 492. pobijane odluke. S druge strane, Komisija je počinila pogrešku pri utvrđivanju držeći kako su rasprave vođene tijekom drugih sastanaka Michelangela, na kojima su tužitelji bili prisutni zajedno s Pozzi Ginorijem, predstavljale povredu članka 101. stavka 1. UFEU-a.

122 Argumente koje tužitelji nadalje ističu kako bi dokazali da se iz triju sastanaka spomenutih u točci 118. ove presude nije mogao izvesti zaključak o postojanju povrede vezane uz sanitarnu keramiku valja odbiti kao neosnovane.

123 Najprije, način na koji tužitelji tumače zapisnike Grohea koji se tiču sastanka od 12. svibnja 2000., prema kojem bi se povećanje od 3% cijene sanitarne keramike odnosilo na jedno ranije povećanje, o kojem je bilo odlučeno u studenom 1999. i koje bi stoga bilo bez učinka s gledišta prava tržišnog natjecanja, nije uvjerljiv. Naime, kako to proizlazi iz zapisnikâ sastanaka koji su uslijedili, od 20. srpnja i 26. listopada 2000., to povećanje odnosilo se na buduće prodaje sanitarne keramike počevši od 1. rujna 2000. ili od 1. siječnja 2001. Te informacije koje su se odnosile na buduća povećanja cijena bile su dakle takve naravi da su mogle utjecati na postupanje konkurenata i narušiti tržišno natjecanje.

124 Nadalje, argument tužiteljâ prema kojem iz zapisnikâ sastanaka od 20. srpnja i 26. listopada 2000. ne proizlazi da je među sudionicima bilo rasprava nakon što su iste bili obavijestili o budućim povećanjima svojih cijena, bez utjecaja je na utvrđenje da sâmo prenošenje tih osjetljivih poslovnih informacija predstavlja protutržišno djelovanje. Naime, kako to proizlazi iz sudske prakse navedene gore u točkama 39. i 40., sâmo otkrivanje osjetljivih poslovnih informacija konkurentima predstavlja zabranjeno djelovanje, s obzirom na to da uklanja neizvjesnost u pogledu budućeg postupanja nekog konkurenta i utječe također, izravno ili neizravno, na strategiju adresata tih informacija. Iz navedenog razloga, protivno onome što ističu tužitelji, nije ni bilo potrebno da Komisija dokaže eventualni učinak te razmjene informacija na cjenovnu politiku tužiteljâ i Pozzi Ginorija s obzirom na posebne okolnosti tržišta.

125 Imajući u vidu prethodne navode, valja stoga zaključiti da je Komisija mogla valjano utvrditi postojanje kartela u vezi sanitarne keramike na talijanskom području samo u pogledu sastanaka u okviru Michelangela 12. svibnja, 20. srpnja i 26. listopada 2000.

126 U svrhu utvrđenja točnog trajanja te povrede, treba istaknuti da je, u pobijanoj odluci, Komisija u uvodnoj izjavi 1140. spomenute odluke, glede datuma početka svakog zabranjenog sporazuma za svaki proizvod na svakom području smatrala, s jedne strane, da treba uzeti u obzir prvi sastanak za koji su postojali nepobitni dokazi rasprava o budućim povećanjima cijena i sudjelovanja poduzetnika o kojem je riječ u takvim raspravama. S druge strane, iako iz uvodne izjave 1170. spomenute odluke proizlazi da je Komisija za datum završetka gotovo svih povreda na svakom od područja o kojima je riječ obično uzimala u obzir datum kad je izvršila nenajavljene pretrage, iz uvodne izjave 1172. iste odluke proizlazi da je međutim, po pitanju Pozzi Ginorija, smatrala da je taj poduzetnik prekinuo svoje sudjelovanje u povredi vezanoj uz sanitarnu keramiku u Italiji na dan svoga zadnjeg sudjelovanja na sastanku u okviru Michelangela.

127 Slijedom navedenog, valja utvrditi, iz razloga jednakog postupanja kao s Pozzi Ginorijem, da su tužitelji u kartelu koji se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji sudjelovali jedanaest mjeseci, tj. od 12. svibnja 2000., datuma prvog sastanka za koji Komisija raspolaže dokazima o njihovu sudjelovanju u povredi u okviru Michelangela, do 9. ožujka 2001., datuma zadnjeg sastanka na kojem su tužitelji sudjelovali u okviru Michelangela. Naime, u tom pogledu valja smatrati da su se protutržišni učinci sastanka od 26. listopada 2000. nastavili najmanje do sastanka od 9. ožujka 2001.

128 Stoga valja djelomično prihvatiti prvi tužbeni razlog, u dijelu u kojem je Komisija smatrala da su tužitelji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004., sudjelovali u kartelu vezanom uz sanitarnu keramiku u Italiji u okviru Euroitalije i Michelangela. Naime, Komisija je s dovoljnom izvjesnošću dokazala njihovo sudjelovanje u toj povredi samo od 12. svibnja 2000. do 9. ožujka 2001., u okviru Michelangela. U preostalom dijelu prvi tužbeni razlog stoga valja odbiti.

129 S obzirom na navedeno, članak 1. stavak 1. točke 3. i 4. pobijane odluke valja, s jedne strane, djelomično poništiti jer je Komisija počinila pogrešku pri utvrđivanju u vezi s trajanjem povrede u kojoj su tužitelji sudjelovali.

130 S druge strane, eventualni utjecaj te nezakonitosti na izračun iznosa novčane kazne izrečene tužiteljima Opći će sud ispitati u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti u točkama 186. do 193. ove presude.

2. *Drugi tužbeni razlog: neuzimanje u obzir, prilikom izračuna iznosa novčane kazne, činjenice da je tužiteljima odobreno djelomično oslobađanje od novčanih kazni u pogledu povrede počinjene u Belgiji i Francuskoj*

131 Tužitelji ističu da je, u okviru izračuna ukupnog iznosa novčane kazne koja im je izrečena, Komisija propustila uzeti u obzir činjenicu da im je, na temelju točke 23. (b) zadnjeg podstavka Obavijesti iz 2002. o suradnji, odobrila djelomično oslobađanje od novčanih kazni u odnosu na povrede u kojima su sudjelovali u Belgiji i Francuskoj. Stoga smatraju da je to djelomično oslobađanje od novčane kazne trebalo primijeniti u završnom stadiju izračuna iznosa novčane kazne, tj. nakon što je Komisija smanjila novčanu kaznu za 30% a ne prije primjene praga od 10% prihodâ.

132 Komisija osporava predmetnu argumentaciju tužiteljâ.

133 Na temelju točke 23. (b) zadnjeg podstavka Obavijesti iz 2002. o suradnji, ukoliko poduzetnik ponudi dokaze činjenica o kojima Komisija prethodno nije imala saznanja, a koje imaju izravan utjecaj na težinu ili trajanje pretpostavljenog zabranjenog sporazuma, Komisija pri određivanju iznosa kazne izrečene poduzetniku koji ih je ponudio neće voditi računa o tim činjenicama.

134 Tumačenje svrhe neke odredbe Obavijesti iz 2002. o suradnji mora biti u skladu sa samom logikom te obavijesti. U tom smislu, točku 23. (b) zadnji podstavak predmetne obavijesti treba tumačiti na način da ima za cilj nagraditi poduzetnika, čak i ako nije prvi koji je zatražio oslobađanje od novčane kazne

u vezi sa zabranjenim sporazumom o kojem je riječ, ali je prvi koji je Komisiji ponudio dokaze koji se tiču činjenica o kojima Komisija prethodno nije imala saznanja, a koje imaju izravan utjecaj na težinu ili trajanje zabranjenog sporazuma. Drugim riječima, ukoliko se dokazi koje je ponudio neki poduzetnik tiču činjenica na temelju kojih Komisija može izmijeniti utvrđenje koje u tom trenutku ima u pogledu težine ili trajanja zabranjenog sporazuma, tada se poduzetnika koji ponudi te dokaze nagrađuje oslobađanjem od novčane kazne koje se tiče utvrđenja činjenica koje ti dokazi mogu dokazati (presuda Transcatab protiv Komisije, točka 97. *supra*, točka 381.).

135 Odobrenje djelomičnog oslobađanja od novčanih kazni, predviđenog točkom 23. (b) zadnjim podstavkom Obavijesti iz 2002. o suradnji, ima za cilj potaknuti poduzetnike na pružanje Komisiji svih informacija i dokaza kojima raspolažu u vezi s nekom povredom a da to ne dovede do povećanja iznosa novčane kazne koja će im biti izrečena. U tom pogledu, može se reći da, ukoliko djelomično oslobađanje od novčanih kazni ne bi bio odobren, poduzetnici koji surađuju s Komisijom u okviru Obavijesti iz 2002. o suradnji možda ne bi bili potaknuti da Komisiji podnesu cjelovite informacije i dokaze kojima raspolažu u vezi s trajanjem ili zemljopisnom raširenosti neke povrede.

136 U tim okolnostima, u slučaju odobrenja djelomičnog oslobađanja od novčanih kazni na temelju točke 23. (b) zadnjeg podstavka Obavijesti iz 2002. o suradnji, Komisija već pri izračunu osnovnog iznosa novčane kazne ne smije uzeti u obzir prihode vezane uz prodaju proizvoda ili usluga na koje se odnosilo postupanje koje predstavlja povredu, a za koje je odobrila djelomično oslobađanje od novčanih kazni.

137 U konkretnom slučaju, nesporno je da su, kako je to istaknula Komisija u uvodnim izjavama 1313. i 1315. pobijane odluke, tužitelji imali pravo koristiti djelomično oslobađanje od novčanih kazni u vezi s povredama u Belgiji i Francuskoj u kojima su sudjelovali.

138 Međutim, usprkos utvrđenju iz prethodne točke, valja utvrditi da iz tablice E pobijane odluke proizlazi da je Komisija prilikom izračuna osnovnog iznosa novčane kazne za tužitelje uzela u obzir iznose vezane uz povrede u Francuskoj i Belgiji u kojima su isti sudjelovali.

139 Slijedom navedenog, Komisija je počinila pogrešku pri utvrđivanju kad je uzela u obzir, u okviru izračuna osnovnog iznosa novčane kazne, s jedne strane, iznos od 3.490.000 eura koji odgovara novčanoj kazni koja se odnosi na povredu vezanu uz sanitarne armature u Francuskoj i, s druge strane, iznose od 1.980.000 eura i 3.060.000 eura koji odgovaraju povredama vezanim uz sanitarnu keramiku u Belgiji odnosno Francuskoj.

140 S obzirom na navedeno, valja prihvatiti drugi tužbeni razlog tužiteljâ s obzirom na to da je Komisija prilikom izračuna osnovnog iznosa novčane kazne pogrešno uzela u obzir iznose navedene u prethodnoj točci. Budući da se ta nezakonitost odnosi samo na izračun iznosa novčane kazne, a ne i na utvrđenje postojanja povrede izneseno od strane Komisije u pobijanoj odluci, posljedice te nezakonitosti Opći će sud neposredno ispitati u točci 192. ove presude u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti. Naime, u skladu je s ustaljenom sudskom praksom da je sud Unije ovlašten izvršavati takvu nadležnost čak i kada ne dođe do poništenja (vidjeti presudu od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr. protiv Komisije, točka 48. *supra*, točka 69.; vidjeti također, u tom smislu, presude Suda od 8. veljače 2007., Groupe Danone protiv Komisije, C-3/06 P, Zb., str. I-1331., točka 61.).

3. *Treći tužbeni razlog: pogrešno smatranje Komisije da su tužitelji bili drugi, a ne prvi poduzetnik koji joj je ponudio dokaze značajne dodane vrijednosti u smislu točke 21. Obavijesti iz 2002. o suradnji*

141 Tužitelji u bitnome ističu da je Komisija pogrešno smatrala da joj je Grohe podnio informacije o značajnoj dodanoj vrijednosti u smislu točke 21. Obavijesti iz 2002. o suradnji prije nego što su oni ispunili taj uvjet. Iz navedenog razloga tužitelji ocjenjuju da su trebali dobiti smanjenje od 50%

umjesto 30% ukupnog iznosa zapriječene novčane kazne. U tom smjeru ističu dva osnovna prigovora. Prvo, da iz pobijane odluke proizlazi da Komisija nije u dostatnoj mjeri ispitala koji je poduzetnik, između tužiteljâ i Grohea, bio prvi koji je ispunio uvjet doprinosa značajne dodane vrijednosti. Drugo, da je Komisija pogrešno zaključila da je zahtjev za korištenje Obavijesti iz 2002. o suradnji koji je podnio Grohe ispunio uvjet značajne dodane vrijednosti prije nego što su tužitelji predali svoje zahtjeve.

142 Komisija je u Obavijesti iz 2002. o suradnji odredila uvjete pod kojima poduzetnici koji s njom surađuju u okviru njene istrage o kartelu mogu biti oslobođeni novčane kazne ili im se može smanjiti iznos novčane kazne koju bi inače morali podmiriti.

143 Na temelju točke 20. Obavijesti iz 2002. o suradnji „[p]oduzetnicima koji ne ispunjavaju uvjete [za oslobođenje od kazne] svejedno se može odobriti smanjenje novčane kazne koja bi im inače bila izrečena.“ [neslužbeni prijevod]

144 Točka 21. Obavijesti iz 2002. o suradnji određuje da „kako bi poduzetnik mogao ostvariti [smanjenje novčane kazne na temelju točke 20. spomenute obavijesti], mora Komisiji ponuditi dokaze pretpostavljene povrede koji pridonose značajnu dodanu vrijednost u odnosu na dokaze kojima Komisija već raspolaže i mora prekinuti svoje sudjelovanje u pretpostavljenoj nezakonitoj aktivnosti najkasnije u trenutku podnošenja tih dokaza.“ [neslužbeni prijevod]

145 U točci 23. (b) prvi podstavak Obavijesti iz 2002. o suradnji predviđena su tri razreda smanjenja novčane kazne. Naime, prvi poduzetnik koji ispuni uvjet iz točke 21. spomenute obavijesti ima pravo na smanjenje novčane kazne između 30 i 50%, drugi poduzetnik na smanjenje između 20 i 30%, a sljedeći poduzetnici na maksimalno smanjenje od 20%.

146 Točka 23. (b) drugi podstavak Obavijesti iz 2002. o suradnji navodi da „za određivanje razine smanjenja unutar tih razreda Komisija uzima u obzir vrijeme u koje su joj bili priopćeni dokazi koji ispunjavaju uvjet iz [točke] 21. [spomenute obavijesti] kao i stupanj dodane vrijednosti koju predstavljaju“] i da [„također može uzeti u obzir i opseg i trajanje suradnje poduzetnika počevši od dana podnošenja dokaza.“ [neslužbeni prijevod]

147 Iz same logike Obavijesti iz 2002. o suradnji proizlazi da je željeni učinak iste stvoriti ozračje nesigurnosti unutar kartela poticanjem njihova prijavljivanja Komisiji. Ta nesigurnost proizlazi iz činjenice da sudionici kartela znaju da prijavljivanjem ostalih sudionika povrede samo jedan od njih može dobiti oslobađanje od novčane kazne zbog prijavljivanja ostalih sudionika povrede, čime su izloženi riziku da im budu izrečene novčane kazne. U okviru takvog uređenja i u skladu s istom logikom, poduzetnici koji najbrže ponude svoju suradnju trebaju ostvariti veća smanjenja novčanih kazni koje bi im inače bile izrečene u odnosu na smanjenja odobrena poduzetnicima koji nisu jednako brzo ponudili svoju suradnju (presuda Transcatab protiv Komisije, točka 97. *supra*, točka 379.).

148 Kronološki redoslijed i brzina ponuđene suradnje od strane članova kartela predstavljaju stoga ključne elemente sustava uspostavljenog spomenutom obaviješću o suradnji (presuda Transcatab protiv Komisije, točka 97 *supra*, točka 380.).

149 U tom pogledu valja podsjetiti da je Komisija obvezna obrazložiti razloge zbog kojih drži da dokazi koje su ponudili poduzetnici u okviru Obavijesti o suradnji predstavljaju doprinos koji opravdava odnosno ne opravdava smanjenje izrečene kazne, ali da je na poduzetnicima koji žele osporiti odluku Komisije u tom pogledu da dokažu kako Komisija bez tih informacija koje su poduzetnici dobrovoljno ponudili ne bi mogla dokazati bitne elemente povrede te slijedom toga ni donijeti odluku o izricanju novčanih kazni (presude Suda od 24. rujna 2009., Erste Group Bank i dr. protiv Komisije, C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P, Zb., str. I-8681., točka 297., i presuda Općeg suda od 17. svibnja 2011., Arkema France protiv Komisije, T-343/08, Zb., str. II-2287., točka 135.).

150 Imajući u vidu smisao smanjenja, Komisija ne može zanemariti korisnost pružene informacije koja nužno ovisi o dokazima kojima ona već raspolaže (presuda Gütermann i Zwicky protiv Komisije, točka 98. *supra*, točka 220., i presuda Arkema France protiv Komisije, točka 149. *supra*, točka 136.).

151 Ukoliko neki poduzetnik, u okviru suradnje, samo potvrđuje, na manje precizan i određen način, određene informacije koje je u okviru suradnje već pružio neki drugi poduzetnik, stupanj suradnje ponuđene od strane prvospomenutog poduzetnika, koja bi možda bila i korisna za Komisiju, ne može se smatrati usporedivim sa stupnjem suradnje poduzetnika koji je prvi ponudio spomenute informacije. Izjava u kojoj se samo u određenoj mjeri potvrđuje izjava kojom Komisija već raspolaže zapravo ne olakšava zadatak Komisije na značajan način. Takva izjava stoga ne može biti dostatna za opravdanje smanjenja iznosa novčane kazne s naslova suradnje (vidjeti presudu Arkema France protiv Komisije, točka 149. *supra*, točka 137., i navedenu sudsku praksu).

152 Nadalje, suradnja poduzetnika u istrazi ne daje mu pravo ni na kakvo smanjenje novčane kazne ukoliko ta suradnja ne nadilazi ono što proizlazi iz obveza poduzetnikâ predviđenih u članku 18. Uredbe br. 1/2003 (vidjeti presudu Arkema France protiv Komisije, točka 149. *supra*, točka 138., i navedenu sudsku praksu).

153 Naposljetku, iako valja smatrati da, kako to tvrdi Komisija, ista raspolaže pravom diskrecijske ocjene prilikom ispitivanja značajne dodane vrijednosti informacija koje su joj pružene na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji, Opći sud ipak se ne može pozvati na to pravo diskrecijske ocjene kako bi odustao od izvršavanja temeljitog nadzora kako pravnih tako i činjeničnih aspekata takve ocjene Komisije (vidjeti, po analogiji, presudu Chalkor protiv Komisije, točka 28. *supra*, točka 62.).

154 Upravo s obzirom na razmatranja izložena gore u točkama 142. do 153. valja ispitati dva temeljna prigovora tužiteljâ izložena gore u točci 141.

155 Najprije, glede prigovora tužiteljâ prema kojem iz pobijane odluke proizlazi da je Komisija propustila u dostatnoj mjeri ispitati argument prema kojem je tužitelje, a ne Grohe, valjalo smatrati prvim poduzetnikom, nakon poduzetnika kojemu je odobreno oslobađanje od novčane kazne, koji je ispunio uvjet koji se odnosi na doprinos značajne dodane vrijednosti, Komisija je u uvodnim izjavama 1277. do 1280. spomenute odluke ocijenila sljedeće:

„(1277) Grohe je bio prvi poduzetnik koji je zatražio korištenje mjera pomilovanja nakon Mascoa. […]

(1278) Komisija iz sljedećih razloga drži da su zahtjevi Grohea za pomilovanje predstavljali značajnu dodanu vrijednost: najprije, isti su potvrdili informacije kojima je Komisija već raspolagala, a koje su se odnosile na: i) sudjelovanje poduzetnikâ, ii) razdoblje koje je Komisija istraživala, iii) okolnosti u kojima su se članovi kartela sastajali i međusobno komunicirali, kao i iv) opće djelovanje kartela i način na koji su se sporazumi provodili. Nadalje, zahvaljujući izjavama Grohea Komisija je mogla s većom preciznošću rekonstruirati mehanizam usklađenih napora poduzetih od strane sudionika kartela u okviru nekih udruženja. Naposljetku, te izjave sadržavale su nove dokaze u obliku pisanih opisa organizacije kartela i zapisnikâ sastanaka koji su otkrivali modalitete usklađivanja cijena dogovorene od strane članova kartela.

(1279) Međutim, izjave Grohea uglavnom su bile dopunjujuće i pojašnjavajuće. Iako su te izjave povećale mogućnosti Komisije da utvrdi određene činjenice, Komisija je već u svom spisu imala dokaze koji se odnose na većinu tih činjenica. Općenito gledajući, u pogledu opsega suradnje pomoć koju je pružio Grohe imala je vrlo mali ili čak nikakav značaj za određene države članice (osobito Austriju, Nizozemsku ili Italiju). Iako su se dokazi vezani uz AFPR pokazali zanimljivima, isti su bili predani nakon što su [tužitelji] predali dokaze vezane uz djelovanja tog udruženja, a što je značajno umanjilo njihovu dodanu vrijednost. Nadalje, čak i u pogledu država članica u kojima je suradnja Grohea bila najznačajnija, Grohe je rijetko ponudio materijalne dokaze iz tog razdoblja (*in tempore non suspecto*) koji bi dokazivali

upravo razmjene podataka o povećanjima cijena. Slijedom navedenih razmatranja, iako status pomilovanja Grohea na temelju točke 23. (b) i točke 26. Obavijesti [iz 2002. o suradnji] nije doveden u pitanje, Komisija ocjenjuje da Groheu valja odobriti najniži mogući razred smanjenja.

(1280) U svom odgovoru na Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku [tužitelji] u više navrata osporava[ju] dodanu vrijednost izjava Grohea ili nastoje utvrditi da [njihove] vlastite izjave valja smatrati takvima da sadrže više dodane vrijednosti od onih Grohea […]. Komisija drži da ti argumenti nisu dovoljni za izvođenje zaključka da Grohe nije pridonio dovoljno dodane vrijednosti. S druge strane, Komisija, koja također smatra da je doprinos Grohea mogao biti puno veće kvalitete, uzela je tu činjenicu u obzir prilikom odlučivanja o konkretnom smanjenju unutar jednog razreda.“ [neslužbeni prijevod]

156 U konkretnom slučaju, iz uvodnih izjava pobijane odluke izloženih u prethodnoj točci nedvojbeno proizlazi: prvo, da je Komisija istaknula četiri razloga u prilog svom zaključku da je zahtjev Grohea za korištenjem Obavijesti iz 2002. o suradnji zadovoljavao uvjet značajne dodane vrijednosti u odnosu na informaciju koju je Komisija prethodno imala na raspolaganju, drugo, objasnila je razloge radi kojih je smatrala da Grohe može koristiti samo minimalno smanjenje od 30% i, treće, odgovorila je na argumente koje su tužitelji istaknuli kako bi pobili njen zaključak sukladno kojem bi zahtjev Grohea predstavljao značajnu dodanu vrijednost.

157 Međutim, na temelju točke 23. (b) drugi podstavak Obavijesti iz 2002. o suradnji, obveza Komisije nije bila usporediti korisnost informacije pružene u zahtjevu Grohea s korisnošću informacije koju su pružili tužitelji, već istražiti je li, prije podnošenja zahtjeva tužiteljâ za korištenje Obavijesti iz 2002. o suradnji, informacija koju joj je pružio Grohe imala značajnu dodanu vrijednost u odnosu na informacije koje je Komisija u tom trenutku već imala u svom spisu.

158 Stoga valja utvrditi da je, kako to proizlazi iz razloga pobijane odluke izloženih u točci 155. ove presude, Komisija u dostatnoj mjeri ispitala pitanje jesu li informacije koje je pružio Grohe ispunjavale uvjet značajne dodane vrijednosti prije nego što su tužitelji podnijeli svoj vlastiti zahtjev.

159 Slijedom navedenog, prvi prigovor tužiteljâ stoga valja odbiti kao neosnovan.

160 U tom pogledu, važno je istaknuti da su tužitelji zahtijevali od Općeg suda da, u okviru mjere upravljanja postupkom, naloži Komisiji predaju internih dokumenata u kojima je izložila razloge zbog kojih je smatrala da su tužitelji, a ne Grohe, bili drugi poduzetnik koji je pružio informacije značajne dodane vrijednosti ili da utvrdi da Komisija nije pristupila odgovarajućem ispitivanju tog pitanja. U tom pogledu, važno je istaknuti da, kako to proizlazi iz točke 21. Obavijesti iz 2002. o suradnji, izloženog gore u točci 144., Komisija nije bila obvezna pristupiti komparativnom ispitivanju zahtjeva tužiteljâ u odnosu na zahtjev Grohea, već samo utvrditi je li, u trenutku kada su tužitelji podnijeli svoj zahtjev, zahtjev Grohea već ispunjavao uvjet značajne dodane vrijednosti, imajući u vidu informacije kojima je Komisija raspolagala u to vrijeme. S obzirom na navedeno, zahtjev tužiteljâ valja odbiti kao bespredmetan jer ni u kojem slučaju ne može pobiti utvrđenje iz točke 158. ove presude.

161 Nadalje, po pitanju prigovora tužiteljâ prema kojem je Komisija pogrešno smatrala da zahtjev Grohea predstavlja značajnu dodanu vrijednost, prvo, nesporno je da su tužitelji 19. studenoga 2004. podnijeli svoj zahtjev za korištenje Obavijesti iz 2002. o suradnji. Također je nesporno da samo na temelju informacija koje je Grohe podnio Komisiji 15. i 17. studenoga 2004. valja ispitati jesu li te informacije bile od značajne dodane vrijednosti prije nego što su tužitelji 19. studenoga 2004. podnijeli svoj zahtjev.

162 Drugo, po pitanju zahtjeva tužiteljâ kojim isti zahtijevaju od Općeg suda da proglasi nedopuštenima priloge 35. i 37. odgovora na tužbu, s obzirom na to da se, sukladno sudskoj praksi, argumenti stranaka moraju obvezno nalaziti unutar podnesaka, a ne u prilozima, valja podsjetiti da, na temelju

članka 21. Statuta Suda Europske unije i članka 44. stavka 1. točke (c) Poslovnika Općeg suda, iako sadržaj tužbe, kao i ostali podnesci koje stranke razmjenjuju pred Općim sudom, mogu u pogledu određenih pitanja biti potkrijepljeni i dopunjeni upućivanjima na određene dijelove dokumenata koji su im priloženi, opće upućivanje na druga pismena, makar i priložena tužbi ili drugom podnesku, ne može nadomjestiti nedostatak bitnih elemenata pravne argumentacije koji se moraju nalaziti u tužbi ili u drugom podnesku (vidjeti, u tom smislu, presudu Općeg suda od 17. rujna 2007., Microsoft protiv Komisije, T-201/04, Zb., str. II-3601., točke 94. i 95.).

163 U konkretnom slučaju, valja istaknuti da je, u prilozima 35. i 37. odgovora na tužbu, Komisija podnijela dvije tablice u kojima je naznačila razloge, za svaki od dokumenata koje je predao Grohe 15. i 17. studenoga 2004., zbog kojih drži da isti pridonose ili ne pridonose značajnu dodanu vrijednost u odnosu na dokumente kojima je raspolagala ranije. Predmetne tablice, kako to ispravno ističe Komisija, potvrđuju i dopunjuju argumente izložene u točkama 77., 79., 81. i 82. odgovora na tužbu, u kojima, s jedne strane, na općenit način ocjenjuje da su informacije koje je ponudio Grohe imale značajnu dodanu vrijednost, a s druge strane na precizniji način pojašnjava razloge zbog kojih je smatrala da su dokumenti koje je ponudio Grohe omogućili da potvrdi dokaze koji su se nalazili u njenom spisu te su stoga imali značajnu dodanu vrijednost.

164 Slijedom navedenog, valja odbiti zahtjev tužiteljâ kojim isti traže od Općeg suda da proglasi nedopuštenima priloge 35. i 37. odgovora na tužbu.

165 Treće, valja utvrditi da se iz tablica u prilozima 35. i 37. odgovora na tužbu, kao što to Komisija priznaje u uvodnoj izjavi 1279. pobijane odluke (vidjeti gore točku 155.), za velik broj dokumenta koje je Grohe predao 15. i 17. studenoga 2004. nije moglo smatrati da imaju značajnu dodanu vrijednost s obzirom na to da je Komisija već bila u posjedu predmetnih dokumenata zbog toga što su te informacije bile prikupljene tijekom njenih pretraga ili zbog toga što joj ih je Masco već predao. Također stoji da se, protivno onome što ističe Komisija, za brojne dokumente koje je predao Grohe, poput poziva na sastanke njemačkog udruženja AGSI ili Euroitalije, jednako tako ne može smatrati da imaju značajnu dodanu vrijednost s obzirom na to da su se predmetni dokumenti mogli dobiti na temelju članka 18. Uredbe br. 1/2003 (vidjeti sudsku praksu navedenu u točci 152. ove presude) i da je Komisija već imala zapisnike koji su se ticali tih sastanaka. Isto se odnosi i na dokumente koje je podnio Grohe, a na kojima Komisija u pobijanoj odluci nije utemeljila svoje utvrđenje povrede.

166 Međutim, ne dovodeći u pitanje utvrđenja iz prethodne točke, valja najprije istaknuti da, kako to proizlazi osobito iz priloga 28. tužbe i priloga 34. odgovora na tužbu, u svojim usmenim izjavama u prilog zahtjeva za korištenjem Obavijesti iz 2002. o suradnji, Grohe je, s jedne strane, priznao svoje sudjelovanje u povredi, a s druge strane potvrdio u svojim izjavama informacije koje je Komisija već imala o djelovanju kartela i njegovu vlastitu sudjelovanju u istome u okviru njemačkih i talijanskih udruženja, i to na relativno podroban način, naznačivši datume, mjesta, sudionike i teme o kojima se raspravljalo na sastancima unutar spomenutih udruženja.

167 Nadalje, Grohe je pružio određene informacije koje se tiču povrede, a kojima Komisija ranije nije raspolagala, kao i dokumente koji ih potkrjepljuju. To utvrđenje potvrđuju dva sastanka.

168 S jedne strane, glede Italije, Grohe je u vezi sa sastankom Michelangela održanim 19. srpnja 2002., koji je spomenuo u podnesku od 17. studenoga 2004., pojasnio da su sudionici razmijenili detaljne informacije o individualnim prodajama i dijelovima tržišta i dokazali su tu činjenicu podnošenjem Komisiji dokaza o predmetnim raspravama, koji proizlaze iz zapisnikâ tog sastanka. Argument tužiteljâ prema kojem bi se radilo samo o jednom od 65 sastanaka organiziranih u okviru Euroitalije i Michelangela i prema kojem je Komisija već raspolagala dovoljnim brojem informacija za sankcioniranje kartela u Italiji koji se odnosi na sanitarne armature nema utjecaja na utvrđenje da je taj dokaz olakšao zadatak Komisije time što joj je omogućio povećanje broja dokaza na koje se mogla pozvati prilikom sankcioniranja povrede.

169 S druge strane, što se tiče Njemačke, po pitanju sastanka AGSI-ja od 14. srpnja 2004., Komisija ističe da joj je samo tablica koju je podnio Grohe omogućila precizno utvrđivanje razmjene informacija koje su se, među ostalim, odnosile na buduća povećanja cijena u 2005. U tom pogledu, valja utvrditi da, iako iz bilješke br. 221. pobijane odluke proizlazi da je Komisija prethodno raspolagala drugim dokazima pomoću kojih je mogla utvrditi povredu, tužitelji ipak nisu osporili da ni jedan dokumentirani dokaz nije bio takve razine podrobnosti da bi povećao mogućnost Komisije da dokaže djelovanje kartela.

170 Slijedom razmatranja izloženih gore u točkama 165. do 169., valja utvrditi da su, protivno onom što tužitelji tvrde u svojim podnescima i onome što su naveli na raspravi, informacije koje je podnio Grohe ocijenjene u njihovoj ukupnosti, imale značajnu dodanu vrijednost koja je opravdavala odluku Komisije o odobrenju smanjenja novčanih kazni.

171 Argument tužiteljâ, prema kojem iz uvodne izjave 550. pobijane odluke Komisije 2004/138/EZ od 11. lipnja 2002., koja se odnosi na postupak primjene članka 81. Ugovora [EZ] (u predmetu COMP/36.571/D-1, Banques autrichiennes – „club Lombard“) (SL 2004, L 56, str. 1.), proizlazi da zahtjev za odobravanje smanjenja na temelju obavijesti o suradnji može imati značajnu dodanu vrijednost samo ukoliko poduzetnik o kojem je riječ pruži nove činjenice o kojima Komisija prethodno nije imala saznanja i dā objašnjenja koja Komisiji olakšavaju razumijevanje povrede, valja odbiti kao neosnovan. Naime, ukoliko se informacije koje pruži poduzetnik tiču činjenica glede povrede o kojima Komisija već ima saznanja, a koje omogućavaju Komisiji dokazati činjenice koje ne bi mogla drugačije sankcionirati, takve informacije imaju značajnu dodanu vrijednost. Takvo pružanje informacija, koje se razlikuje od onog opisanog gore u točci 151., korisno je za Komisiju u okviru sankcioniranja kartela. S obzirom na navedeno, to što poduzetnik ne obavještava Komisiju o činjenicama o kojima ista prethodno nije imala saznanja ne može dovesti u pitanje utvrđenje da je suradnja predmetnog poduzetnika ipak imala značajnu dodanu vrijednost.

172 Slijedom navedenog, treći tužbeni razlog valja odbiti kao neosnovan.

4. *Četvrti tužbeni razlog: retroaktivna primjena smjernica iz 2006.*

173 Tužitelji u bitnome tvrde da primjena na konkretan slučaj smjernica iz 2006., umjesto Smjernica o metodi za utvrđivanje novčanih kazni koje se propisuju u skladu s člankom 15. stavkom 2. Uredbe br. 17. i člankom 65. stavkom 5. Ugovora o EZUČ-u (SL 1998., C 9, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom, poglavlje 8., svezak 4., str. 6., u daljnjem tekstu: smjernice iz 1998.), koje su bile na snazi u trenutku kad su isti podnijeli svoj zahtjev, predstavlja povredu načela zabrane retroaktivnosti zajamčenog sudskom praksom, člankom 49. stavkom 1. Povelje o temeljnim pravima i člankom 7. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950.

174 Komisija osporava predmetnu argumentaciju.

175 Sukladno sudskoj praksi, načelo zabrane retroaktivnosti u kaznenom pravu, koje proizlazi iz članka 49. Povelje o temeljnim pravima, primjenjuje se na svaki upravni postupak koji može rezultirati izricanjem sankcija primjenom pravila tržišnog natjecanja iz Ugovora (vidjeti, u tom smislu, presude Suda od 28. lipnja 2005., Dansk Rørindustri i dr. protiv Komisije, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, Zb., str. I-5425., točka 202.) i omogućuje suprotstavljanje retroaktivnoj primjeni novog tumačenja norme koja uspostavlja povredu, kada se ishod tog tumačenja nije mogao razumno predvidjeti u trenutku počinjenja povrede (vidjeti u tom smislu i po analogiji presude Groupe Danone protiv Komisije, točka 140. *supra*, točke 87. do 89., i navedenu sudsku praksu, i presudu Općeg suda od 2. veljače 2012., Denki Kagaku Kogyo i Denka Chemicals protiv Komisije, T-83/08, točka 120.). U svrhu nadzora poštivanja predmetnog načela ocijenjeno je da treba ispitati je li se dotična izmjena mogla razumno predvidjeti u vrijeme kad su povrede o kojima je riječ bile počinjene (gore spomenuta presuda Dansk Rørindustri i dr. protiv Komsije, točka 224.). Doseg pojma predvidivosti u velikoj mjeri ovisi o sadržaju teksta o kojem je riječ, o domeni koju pokriva kao i o

broju i svojstvu njegovih adresata. Zakon može ispunjavati uvjet predvidivosti i ukoliko osoba o kojoj je riječ mora potražiti odgovarajući savjet kako bi procijenila, u razumnom stupnju s obzirom na dane okolnosti, moguće posljedice nekog djelovanja. To se posebno odnosi na osobe koje izvršavaju profesionalnu djelatnost, koje su navikle na to da pri obavljanju svoje djelatnosti moraju primijeniti visok stupanj opreza. Stoga se od istih može očekivati primjena posebne pažnje pri procjeni rizika koju takva djelatnost podrazumijeva (gore navedena presuda Dansk Rørindustri i dr. protiv Komisije, točka 219.).

176 U tom pogledu, valja podsjetiti da učinkovita primjena pravila tržišnog natjecanja, koja proizlaze iz odredaba Uredbe br. 1/2003, zahtijeva da Komisija u svakom trenutku može, unutar granica određenih člankom 23. stavkom 2. spomenute uredbe, podići visinu novčanih kazni ukoliko je to potrebno kako bi se osigurala provedba pravila tržišnog natjecanja. Iz tog proizlazi da se poduzetnici uključeni u upravni postupak koji može rezultirati izricanjem novčane kazne ne mogu legitimno pouzdati ni u to da Komisija neće prijeći ranije primijenjenu razinu novčanih kazni niti u način izračuna spomenutih novčanih kazni, već moraju, naprotiv, voditi računa o tome da Komisija može u svakom trenutku odlučiti podići razinu iznosa novčanih kazni u odnosu na onaj primijenjen ranije, bilo podizanjem razine iznosa novčanih kazni izricanjem novčanih kazni u pojedinačnim odlukama bilo primjenom u određenim slučajevima pravila postupanja opće primjene, poput smjernica (presude Dansk Rørindustri i dr. protiv Komisije, točka 175. *supra*, točke 227. do 230., i Groupe Danone protiv Komisije, točka 140. *supra*, točke 90. i 91.).

177 U konkretnom slučaju, s jedne strane, valja utvrditi da smjernice iz 2006. čine dio pravnog okvira određenog člankom 23. stavcima 2. i 3. Uredbe br. 1/2003, da pridonose preciziranju granica izvršavanja prava diskrecijske ocjene Komisije koja proizlazi iz te odredbe i da je, sukladno članku 23. stavku 2. Uredbe br. 1/2003, u točci 32. smjernica iz 2006. određeno da konačni iznos novčane kazne za svakog poduzetnika ili udruženje poduzetnika koje sudjeluje u povredi ne smije prijeći 10% ukupnog prihoda ostvarenog u prethodnoj poslovnoj godini.

178 S druge strane, valja istaknuti da su tužitelji morali, čak i u nedostatku izričite odredbe o periodičnoj reviziji smjernica iz 1998., imajući u vidu postojeću sudsku praksu, voditi računa o mogućnosti da, nakon što je povreda počinjena, Komisija odluči donijeti i primijeniti nove smjernice za izračun novčane kazne (presuda Denki Kagaku Kogyo i Denka Chemicals protiv Komisije, točka 175. *supra*, točka 116.).

179 S obzirom na sva prethodna razmatranja valja zaključiti da su smjernice iz 2006. i, osobito, novi način izračuna novčanih kazni koji iste sadrže, pod pretpostavkom da taj novi način ima učinak povećanja razine izrečenih kazni, bili razumno predvidivi za poduzetnike poput tužiteljâ u vrijeme kad je utvrđena povreda bila počinjena i da primjenom smjernica iz 2006. u spornoj odluci na povredu počinjenu prije njihova donošenja Komisija nije povrijedila načelo zabrane retroaktivnosti (vidjeti, u tom smislu presude Suda Dansk Rørindustri i dr. protiv Komisije, točka 175. *supra*, točke 231. i 232., i od 18. svibnja 2006., Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients protiv Komisije, C-397/03 P, Zb., str. I-4429., točka 25.).

180 Dva argumenta koja su tužitelji istaknuli u prilog tvrdnje da retroaktivna primjena smjernica iz 2006. nije bila predvidiva u konkretnom slučaju ne mogu pobiti utvrđenje iz prethodne točke.

181 Prvo, tužitelji ističu da bi, iako poduzetnici nisu mogli, prije donošenja smjernica iz 1998., imati legitimna očekivanja u pogledu toga da bi način izračuna novčanih kazni ostao nepromijenjen, situacija bila drugačija nakon donošenja spomenutih smjernica, s obzirom na povećanu važnost danu kriteriju trajanja u smjernicama iz 2006. Međutim, valja utvrditi da, s obzirom na to da ni jedna odredba smjernica iz 1998. ne određuje da iste neće biti mijenjane u svrhu osiguranja učinkovite primjene pravila tržišnog natjecanja Unije, tužitelji nisu mogli imati nikakvo legitimno očekivanje u

tom pogledu, kao ni u pogledu činjenice da kriterij trajanja zabranjenog sporazuma ne bi imao povećanu važnost u određivanju iznosa novčane kazne u okviru donošenja novih smjernica. Stoga taj argument tužiteljâ valja odbiti kao neosnovan.

182 Drugo, tužitelji ističu da su se legitimno pouzdali u činjenicu da će se na konkretan slučaj primijeniti smjernice iz 1998. s obzirom na to da su, s jedne strane, podnijeli svoj zahtjev odmah nakon što se Sud u presudi Dansk Rørindustri i dr. protiv Komisije, točka 175. *supra*, izjasnio u korist zakonitosti smjernica iz 1998. i, s druge strane, s obzirom na to da je Komisiji trebalo dvije godine od izvršenih pretraga za donošenje Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku. U tom pogledu valja istaknuti da su ta dva argumenta bez ikakvog utjecaja na utvrđenje, spomenuto u točkama 176. i 177. ove odluke, prema kojem je bilo dovoljno predvidivo da Komisija može prilagoditi razinu novčanih kazni potrebama svoje politike i tako na konkretan slučaju primijeniti smjernice iz 2006. Te argumente valja stoga odbiti kao bespredmetne.

183 S obzirom na navedeno, četvrti tužbeni razlog valja odbiti u cijelosti.

184 Nakon ispitivanja četiriju tužbenih razloga koje su istaknuli tužitelji, prvo, valja, s jedne strane, djelomično prihvatiti prvi tužbeni razlog i, vodeći računa o činjenici da se pogreška Komisije u tom pogledu tiče samog utvrđenja povrede (u konkretnom slučaju kartela), djelomično poništiti članak 1. stavak 1. točke 3. i 4. pobijane odluke iz razloga izloženog gore u točci 128. S druge strane, utjecaj te nezakonitosti na iznos novčane kazne valja utvrditi u okviru ispitivanja tužbenog zahtjeva kojim se traži preinaka pobijane odluke. Drugo, valja, s jedne strane, prihvatiti drugi tužbeni razlog iz razloga izloženog gore u točci 138., a, s druge strane, utvrditi utjecaj te nezakonitosti na iznos novčanih kazni izrečenih tužiteljima u okviru ispitivanja tužbenog zahtjeva kojim se traži preinaka pobijane odluke. Treće, u preostalom dijelu valja odbiti tužbeni zahtjev kojim se traži poništenje pobijane odluke.

B – *Podredni tužbeni zahtjev kojim se traži smanjenje iznosa novčanih kazni izrečenih tužiteljima*

185 Imajući u vidu drugu točku tužbenog zahtjeva kojom tužitelji traže od Općeg suda da smanji iznos novčanih kazni koje su im bile izrečene (vidjeti gore točku 26.), na Općem je sudu da u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti ispita, s jedne strane, utjecaj pogrešaka koje je počinila Komisija na izračun iznosa novčane kazne izrečene tužiteljima, a koje su izložene gore u točkama 128. i 139., i s druge strane, druge argumente koje isti ističu kako bi od Općeg suda dobili smanjenje iznosa izrečenih im novčanih kazni.

1. *Utjecaj pogrešaka koje je počinila Komisija na izračun novčanih kazni*

186 Iako sud Unije kada odlučuje u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti, pri odmjeravanju novčane kazne nije vezan smjernicama (presuda Općeg suda od 27. srpnja 2005., Brasserie nationale i dr. protiv Komisije, T-49/02 do T-51/02, Zb., str. II-3033., točka 169.), Opći sud smatra prikladnim u konkretnom slučaju inspirirati se spomenutim smjernicama pri ponovnom računanju iznosa novčane kazne, osobito zato što iste omogućavaju uzimanje u obzir svih elemenata relevantnih u konkretnom slučaju i izricanje razmjernih novčanih kazni svim poduzetnicima koji su sudjelovali u utvrđenoj povredi.

187 U konkretnom slučaju, valja najprije ponovno izračunati iznos novčane kazne vezane uz pogrešku navedenu gore u točci 128., a koja se odnosi na povredu u Italiji u vezi sa sanitarnom keramikom, a zatim konačni iznos novčane kazne koju je potrebno izreći vodeći računa osobito o pogrešci izloženoj gore u točci 139.

188 Najprije, po pitanju novčane kazne koju je Komisija mogla izreći tužiteljima samo zbog njihova sudjelovanja u povredi u vezi sa sanitarnom keramikom u Italiji, valja, kao prvo, uzeti u obzir, sukladno točci 13. smjernica iz 2006. i kao što je to Komisija ispravno istaknula u uvodnoj izjavi 1200.

pobijane odluke, prihod koji je ostvario poduzetnik o kojem je riječ tijekom zadnje godine koja je prethodila njegovu sudjelovanju u povredi. S obzirom na to da je zadnja godina koja prethodi godini sudjelovanja tužitelja u povredi na tržištu sanitarne keramike u Italiji 2000. godina, valja uzeti u obzir prihode tužiteljâ na tom tržištu za te proizvode tijekom te godine. Ti prihodi, koje su tužitelji naveli Općem sudu u svom odgovoru na mjere upravljanja postupkom i glede kojih je Komisija, također u odgovoru na mjere upravljanja postupkom, navela da ih ne osporava, iznose 210.461.486 eura. Slijedom navedenog, ti se prihodi imaju uzeti u obzir prilikom izračuna novčane kazne umjesto prihoda od 191.641.141 eura, navedenog u tablici C pobijane odluke, koji su tužitelji ostvarili u 2003. godini.

189 Drugo, po pitanju postotaka prihoda koje valja uzeti u obzir sukladno točkama 23. i 25. smjernica iz 2006., valja u tom pogledu najprije istaknuti da je sudjelovanje tužiteljâ u kartelu o kojem je riječ bilo dugotrajno, s obzirom na to da je nesporno da su u Austriji sudjelovali u povredi u vezi sa sanitarnim armaturama 10 godina i 3 mjeseca, a u vezi sa sanitarnom keramikom 9 godina i 8 mjeseci. Nadalje, zabranjeni sporazum u kojem su sudjelovali ima se smatrati vrlo ozbiljnim jer se sastojao u provedbi usklađenja povećanja cijena više proizvoda u više država članica. Već sami ti elementi dovoljni su za utvrđenje da treba primijeniti, kao i Komisija u uvodnim izjavama 1220. i 1225. pobijane odluke, stopu od 15% prilikom izračuna, s jedne strane, osnovnog iznosa novčane kazne iz točaka 21. do 23. smjernica iz 2006. i, s druge strane, nakon primjene množitelja na temelju trajanja povrede (vidjeti točku 190. ove presude), dodatnog iznosa sa svrhom odvraćanja, predviđenog u točci 25. spomenutih smjernica.

190 Treće, s obzirom na to da je povreda počinjena u vezi sa sanitarnom keramikom u Italiji trajala 11 mjeseci, a ne 11 godina i 7 mjeseci, valja, sukladno točci 24. smjernica iz 2006., pomnožiti osnovni iznos s koeficijentom od 0,92, a ne 11,58, kao što je to Komisija naznačila u tablici D pobijane odluke.

191 Imajući u vidu razmatranja izložena gore u točkama 188. do 190., iznos novčane kazne koju je valjalo izreći tužiteljima u vezi s povredom vezanom uz sanitarnu keramiku u Italiji je, zaokruženo na dolje, 60.612.000 eura, a ne 360.000.000 eura, kako to Komisija navodi u tablici E pobijane odluke. Naime, taj iznos od 60.612.000 eura odgovara rezultatu sljedećeg izračuna: [(210.461.486 x 15%) x 0,92] + (210.461.486 x 15%).

192 Drugo, imajući u vidu izračun iz prethodne točke kao i utvrđenje iz točke 130. ove presude, prema kojem Komisija nije smjela izreći novčanu kaznu tužiteljima u pogledu povreda počinjenih u Belgiji i Francuskoj za sanitarnu keramiku, ukupan iznos novčane kazne koju valja izreći je, prije primjene smanjenja od 30% na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji, 171.812.000 eura, a ne 479.730.000 eura (vidjeti tablicu G pobijane odluke), smanjen na 465.844.000 eura kako bi se vodilo računa o granici od 10% od prihoda tužiteljâ (vidjeti tablicu F pobijane odluke). Naime, taj iznos od 171.812.000 eura odgovara novčanim kaznama izrečenim za povrede vezane uz, s jedne strane, sanitarnu keramiku u Njemačkoj (5.700.000 eura, iznos koji tužitelji nisu osporili), u Italiji (60.612.000 eura), u Austriji (2.700.000 eura, iznos koji tužitelji nisu osporili) i, s druge strane, na sanitarne armature u Njemačkoj (9.600.000 eura), u Italiji (90.000.000 eura) i u Austriji (3.200.000 eura). S obzirom na to da je Komisija odobrila smanjenje od 30% od iznosa novčane kazne na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji, ukupan iznos novčane kazne vezane uz povredu koju su počinili tužitelji stoga je 122.711.400 eura, a ne 326.091.196 eura, kao što je to naznačeno u tablici H pobijane odluke.

193 Opći sud, u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti, stoga drži da ukupan iznos ovako izračunane novčane kazne, odnosno 122.711.400 eura, valja podijeliti između tužiteljâ na temelju sljedeća dva pravila. Prvo, novčane kazne koje je Komisija izrekla u članku 2. stavku 3. točke (c), (d) i (f) do (i) pobijane odluke nije potrebno mijenjati, budući da tužitelji nisu dokazali da bi novčane kazne izrečene spomenutim točkama bile nezakonite ili neprikladne. Iz navedenog razloga iznos novčane kazne koju valja podijeliti između poduzetnikâ Trane, Wabco Europe i Ideal Standard Italia iznosi 113.005.480 eura (odnosno 122.711.400 – 1.519.000 – 5.575.920 – 2.611.000). Drugo, ni iz argumenata tužiteljâ niti iz spisa pred Općim sudom ne proizlazi da bi ključ podjele koji je Komisija upotrijebila u pobijanoj odluci prilikom izricanja novčanih kazni individualno ili solidarno

poduzetnicima Trane, Wabco Europe i Ideal Standard Italia bio neprikladan. Slijedom navedenog, Opći sud drži da valja izreći novčane kazne: prvo, poduzetniku Trane 92.664.493 eura [umjesto one od 259.066.294 eura iz članka 2. stavka 3. točke (a) pobijane odluke]; drugo, solidarno poduzetnicima Wabco Europe i Trane 15.820.767 eura [umjesto 44.995.552 eura iz članka 2. stavka 3. točke (b) pobijane odluke]; treće, solidarno poduzetnicima Ideal Standard Italia, Wabco Europe i Trane 4.520.220 eura [umjesto 12.323.430 iz članka 2. stavka 3. točke (e) pobijane odluke].

2. *Dodatni argumenti koje su tužitelji istaknuli u prilog svog zahtjeva za smanjenje iznosa novčanih kazni*

194 Tužitelji ističu dva dodatna argumenta u prilog svog zahtjeva za preinaku iznosa izrečenih im novčanih kazni.

195 Valja podsjetiti u tom pogledu da, prema sudskoj praksi, s jedne strane, u okviru izvršavanja svoje neograničene nadležnosti Opći sud mora donijeti svoju vlastitu ocjenu, vodeći računa o svim okolnostima konkretnog slučaja i poštujući opća načela prava Unije, poput načela proporcionalnosti (vidjeti u tom smislu presudu Romana Tabacchi protiv Komisije, točka 28. *supra*, točke 179. i 280.) ili načela jednakog postupanja (presuda Erste Group Bank i dr. protiv Komisije, točka 149. *supra*, točka 187.).

196 S druge strane, izvršavanje neograničene nadležnosti ne predstavlja vršenje nadzora po službenoj dužnosti. Slijedom toga, osim razloga vezanih uz javni poredak, na koje sud pazi po službenoj dužnosti, poput nepostojanja ili nedostatnog obrazloženja pobijane odluke, na tužitelju je teret iznošenja razloga protiv pobijane odluke kao i teret podnošenja dokaza u prilog iznesenih tužbenih razloga (vidjeti u tom smislu presudu Chalkor protiv Komisije, točka 28. *supra*, točka 64.).

197 Najprije, tužitelji traže od Općeg suda da, zbog kvalitete njihove suradnje s Komisijom, smanji iznos izrečenih im novčanih kazni. Posebice ističu da su zahtjev predali vrlo brzo nakon pretraga, da je predmetni zahtjev bio puno kvalitetniji od zahtjeva poduzetnika Grohe i da je bio podnesen samo nekoliko dana nakon zahtjeva spomenutog poduzetnika, a osobito to da je sadržavao 130 dokumenata, te da Opći sud ne bi trebao davati prednost i poticati brzinu podnošenja zahtjeva na uštrb kvalitete istog.

198 U konkretnom slučaju Opći sud ocjenjuje kako ni jedan od razloga koje su tužitelji istaknuli, iznesenih gore u točci 197., ne opravdava odobrenje dodatnog smanjenja ukupnog iznosa novčane kazne u korist tužiteljâ s 30 na 50%. Naime, s jedne strane, Komisija je te razloge uzela u obzir prilikom procjene pojedinačne korisnosti zahtjevâ tužiteljâ i Grohea. Naime, upravo iz razloga brzine i kvalitete njihova zahtjeva tužitelji su dobili smanjenje od 30%, iako su bili treći poduzetnik nakon Mascoa i Grohea koji je Komisiji podnio zahtjev na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji. S druge strane, smanjenje novčane koje je Komisija odobrila tužiteljima, u konkretnom slučaju, ispunjava cilj poticanja poduzetnika na podnošenje u što kraćem roku što potpunijih zahtjeva za korištenje Obavijesti iz 2002. o suradnji. S obzirom na navedeno, odobrenje postotka smanjenja od 30% Groheu i tužiteljima je pravično. Naime, iako su tužitelji bili nešto sporiji od Grohea u podnošenju zahtjeva, njihov je zahtjev ponudio više elemenata značajne dodane vrijednosti u usporedbi sa zahtjevom Grohea.

199 Argument tužiteljâ, sukladno kojem je Komisija „prihvatila“ njihove argumente prema kojima im je Opći sud trebao odobriti smanjenje novčane kazne od 50% zato što Komisija u odgovoru na tužbu nije osporila njihove tvrdnje u tom pogledu, nije uvjerljiv. S jedne strane, iako je točno da Komisija u odgovoru na tužbu nije odgovorila određeno na zahtjev za smanjenje koji su podnijeli tužitelji u okviru neograničene nadležnosti Općeg suda, činjenica je da je zahtijevala odbijanje trećeg tužbenog razloga koji je sadržavao zahtjev za smanjenje novčane kazne tužiteljâ iz razloga njihove suradnje s Komisijom. S druge strane, u svakom slučaju, neosporavanje argumenata tužiteljâ od strane Komisije ne može vezati Opći sud u okviru izvršavanja njegove neograničene nadležnosti.

200 S obzirom na navedeno, valja odbiti prvi zahtjev tužiteljâ kojim isti traže dodatno smanjenje na temelju njihove suradnje s Komisijom.

201 Drugo, tužitelji zahtijevaju smanjenje novčane kazne s obzirom na to da su smjernice iz 1998., u trenutku kada su oni podnijeli svoj zahtjev za odobrenje smanjenja novčane kazne na temelju Obavijesti iz 2002. o suradnji, predviđale izricanje nižih novčanih kazni od onih koje proizlaze iz retroaktivne primjene smjernica iz 2006.

202 Komisija osporava predmetnu argumentaciju.

203 U tom pogledu Opći sud utvrđuje da ni jedan element spisa ne daje osnovu da bi se iznosi novčanih kazni, kakvi su ponovno izračunani i određeni u točci 198. ove presude, mogli smatrati neprikladnima s obzirom na, s jedne strane, težinu trajanja povrede koju su tužitelji počinili i, s druge strane, potrebu izricanja tužiteljima novčanih kazni takvih iznosa koji će imati odvraćajući učinak.

204 S obzirom na navedeno, valja odbiti drugi zahtjev tužiteljâ.

205 Slijedom navedenog, valja preinačiti članak 2. stavak 3. točke (a), (b) i (e) pobijane odluke, kako je to naznačeno u točci 193. ove presude, i u preostalom dijelu odbiti zahtjeve tužiteljâ za smanjenje iznosa novčanih kazni.

206 Slijedom svih prethodnih razmatranja, valja, sukladno utvrđenjima Općeg suda iz točaka 184. i 204. ove presude: prvo, djelomično poništiti članak 1. stavak 1. točke 3. i 4. pobijane odluke iz razloga izloženog u točci 184.; drugo, preinačiti članak 2. stavak 3. točke (a), (b) i (e) pobijane odluke kako je to naznačeno gore u točci 193.; i treće, u preostalom dijelu odbiti tužbeni zahtjev.

Troškovi

207 U skladu s člankom 87. stavkom 3. Poslovnika, Opći sud može, ako stranke djelomično uspiju u svojim zahtjevima, odlučiti da se troškovi podijele ili da svaka stranka snosi svoje troškove.

208 Budući da je tužba djelomično prihvaćena, Opći sud smatra pravičnim, s obzirom na okolnosti slučaja, naložiti Komisiji da snosi svoje vlastite troškove kao i polovicu troškova tužiteljâ. Tužitelji će stoga snositi polovicu svojih vlastitih troškova.

Slijedom navedenog,

OPĆI SUD (četvrto vijeće)

proglašava i presuđuje:

1. **Članak 1. stavak 1. točke 3. i 4. odluke Komisije C (2010) 4185 *final* od 23. lipnja 2010., koja se odnosi na postupak primjene članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (predmet COMP/39092 – Kupaonska oprema), poništava se u dijelu u kojem Europska komisija osuđuje poduzetnike Trane Inc., Wabco Europe BVBA i Ideal Standard Italia Srl za povredu koja se odnosi na kartel na talijanskom tržištu sanitarne keramike za razdoblje izvan onog između 12. svibnja 2000. i 9. ožujka 2001.**

2. **Iznos novčane kazne izrečene Traneu u članku 2. stavku 3. točki (a) odluke C (2010) 4185 *final* je 92.664.493 eura.**

3. **Iznos novčane kazne izrečene solidarno poduzetnicima Wabco Europe i Trane u članku 2. stavku 3. točki (b) odluke C (2010) 4185 je 15.820.767 eura.**

4. **Iznos novčane kazne izrečene solidarno poduzetnicima Ideal Standard Italia, Wabco Europe i Trane u članku 2. stavku 3. točki (e) odluke C (2010) 4185 je 4.520.220 eura.**

5. **U preostalom dijelu tužbeni zahtjev se odbija.**

6. **Komisija snosi polovicu troškova poduzetnika Wabco Europe, Wabco Austria GesmbH, Trane, Ideal Standard Italia i Ideal Standard GmbH, kao i svoje vlastite troškove.**

7. **Poduzetnici Wabco Europe, Wabco Austria, Trane, Ideal Standard Italia i Ideal Standard snose polovicu svojih vlastitih troškova.**

Pelikánová Jürimäe Van der Woude

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourgu 16. rujna 2013.

Potpisi

Sadržaj

Činjenična osnova spora 2

Postupak i zahtjevi stranaka 5

O pravu 5

A – Glavni tužbeni zahtjev kojim se traži djelomično poništenje pobijane odluke 6

1. Prvi tužbeni razlog: pogreška pri izračunu novčane kazne zbog uzimanja u obzir vrijednosti prodaja sanitarne keramike tužiteljâ na talijanskom tržištu 6

a) Podsjetnik na sudsku praksu koja se odnosi na postojanje i dokaz povrede članka 101. stavka 1. UFEU-a. 6

b) Prikaz utvrđenja na temelju kojih je Komisija u pobijanoj odluci odlučila kazniti tužitelje zbog njihova sudjelovanja u povredi u Italiji 9

c) Ocjena dokaza na koje se Komisija oslanja pri dokazivanju povrede vezane uz sanitarnu keramiku u Italiji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004. 10

Osporavanje postojanja povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004., od strane tužiteljâ u upravnom postupku 10

Dokazi koji su u pobijanoj odluci osnova za utvrđenje postojanja povrede koja se odnosi na sanitarnu keramiku u Italiji, od 15. ožujka 1993. do 9. studenoga 2004. 12

– Dokaz postojanja kartela koji se odnosi na sanitarnu keramiku u okviru Euroitalije i Michelangela, glede sastanaka na kojima su tužitelji bili jedini poduzetnik koji proizvodi predmetne artikle 13

– Dokaz postojanja kartela u vezi sanitarne keramike u okviru Euroitalije i Michelangela, glede sastanaka na kojima su pored tužitelja bili prisutni i ostali proizvođači spomenutih artikala 16

2. Drugi tužbeni razlog: neuzimanje u obzir, prilikom izračuna iznosa novčane kazne, činjenice da je tužiteljima odobreno djelomično oslobađanje od novčanih kazni u pogledu povrede počinjene u Belgiji i Francuskoj 20

3. Treći tužbeni razlog: pogrešno smatranje Komisije da su tužitelji bili drugi, a ne prvi poduzetnik koji joj je ponudio dokaze značajne dodane vrijednosti u smislu točke 21. Obavijesti iz 2002. o suradnji 21

4. Četvrti tužbeni razlog: retroaktivna primjena smjernica iz 2006. 26

B – Podredni tužbeni zahtjev kojim se traži smanjenje iznosa novčanih kazni izrečenih tužiteljima 28

1. Utjecaj pogrešaka koje je počinila Komisija na izračun novčanih kazni 28

2. Dodatni argumenti koje su tužitelji istaknuli u prilog svog zahtjeva za smanjenje iznosa novčanih kazni 30

Troškovi 31